

مطالعه شاخص‌های کشورهای قاره آفریقا و جایگاه آن‌ها در تجارت جهانی

میر عبدالله حسینی

(عضو هیات علمی موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی)

تقی هومن

(عضو هیات علمی گروه اقتصاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز)

شاخص‌های تجارت / تجارت جهانی / قاره آفریقا

چکیده

مقاله حاضر با هدف مطالعه شاخص‌های ارزیابی تجاری قاره آفریقا و ارزیابی جایگاه آن‌ها در جهان تدوین شده است. (۱) قاره آفریقا حدود ۲۰ درصد از وسعت خشکی‌های جهان و ۱۴ درصد از جمعیت جهان را دارد. ساختار اقتصادی ناهمگون، سطوح توسعه متفاوت، نظام‌های سیاسی مختلف و تنوع قومی و فرهنگی آشکاری در مقایسه کشورهای قاره آفریقا با یکدیگر وجود دارد. از میان ۵۴ کشور آفریقا، ۱۱ کشور ذخایر نفتی دارند که جمعاً ۸۷/۹ میلیارد بشکه است. از ۵۴ کشور قاره آفریقا، ۳۳ کشور با کمترین درجه توسعه‌یافتگی (LDCs) هستند که ۷۰ درصد کشورهای LDCs جهان (۴۸ کشور) را شامل می‌شود. از ۵۴ کشور آفریقا، تعداد ۲۷ کشور عضو OIC هستند. در واقع نزدیک نیمی از اعضای سازمان OIC در قاره آفریقا قرار دارد که به جز کشورهای شمال آفریقا، اکثر اعضا در گروه با کمترین درجه توسعه‌یافتگی قرار دارند.

(۲) حجم مبادلات تجاری آفریقا با جهان، از ۲۷۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۰ به ۵۴۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۵، دو برابر افزایش نشان می‌دهد. از آن جا که در طی دوره همواره صادرات این قاره بر واردات آن پیشی گرفته، لذا موازنه تجاری این قاره پیوسته مثبت بوده است. این قاره تنها ۱/۹ درصد از تجارت جهانی را دارد و تنها ۵ کشور آفریقای جنوبی، الجزایر، مغرب، لیبی و مصر، بیش از ۵۶٪ از تجارت آفریقا را دارند که قسمت اعظم تجارت در شمال و جنوب آن قاره متمرکز است. (۳) براساس نتایج بررسی شاخص آزادی اقتصادی کشورهای قاره آفریقا در سال ۲۰۰۷ نتیجه می‌شود شش کشور از قاره آفریقا که بالاترین درجه آزادی اقتصادی را دارند (موریس، بوتسوانا، آفریقای جنوبی، نامیبیا، ماداگاسکار و تونس)، عموماً از سیاست پولی، بانکداری، عدم دخالت دولت، بودجه‌ریزی و بخش خارجی توسعه‌یافته‌تری از دیگر کشورها برخوردارند، در مقابل بسیاری از کشورها پائین‌ترین درجه آزادی اقتصادی را دارند و ضعیف‌ترین حقوق مالکیت فکری، مقررات، بانکداری و سرمایه‌گذاری خارجی در جهان و کشورهای قاره آفریقا را دارا

روغن‌های نباتی، گندم، برنج، مواد غذایی و دارو است، حال آنکه از ایران کالاهایی از جمله قیر، گاز طبیعی و گوگرد و آمونیاک، موم و پارافین و وازلین و روغن‌های صنعتی، فرش و کفپوش، کاشی‌سرامیکی، سنگ ساختمانی، لوازم ساختمانی و خانگی، سیمان، وسائط نقلیه و تراکتور و واگن‌های باری، خشکبار، مصنوعات پلاستیکی و صنایع دستی وارد می‌کند.

۱. طرح مسئله

مقاله حاضر با هدف مطالعه شاخص‌های ارزیابی تجاری قاره آفریقا و ارزیابی جایگاه کشورهای آن در تجارت جهانی تدوین شده است. منظور از جایگاه تجاری، در واقع مجموعه شاخص‌ها و متغیرهای تجاری است که موقعیت و جایگاه کشورهای قاره آفریقا را به نمایش می‌گذارد. شاخص‌های ارزیابی تجاری، در واقع مجموعه شاخص‌ها و متغیرهای تجاری ساده و ترکیبی است که موقعیت و جایگاه کشورهای مورد مطالعه و ایران را در جهان به نمایش می‌گذارد.

در انتخاب شاخص‌های ارزیابی تجاری مجموعه ویژگی‌هایی به شرح زیر مدنظر قرار گرفته است:

اول این‌که، تاحد ممکن کلان و کلی‌نگر باشند تا خرد و جزئی‌نگر؛

دوم این‌که، این شاخص‌ها بین‌المللی باشند تا امکان مقایسه برای کشورها فراهم گردد؛

سوم این‌که، در سطح بسیاری از کشورهای قاره آفریقا در دسترس و یا قابل محاسبه باشد؛

چهارم این‌که، در موارد جدلی (نظیر اندازه جمعیت و رشد آن) برای انتخاب شاخص‌های ارزیابی تجاری اعم از متغیرهای مقیاس، وضعیت و روند، در قالب سایر شاخص‌های مرتبط انعکاس یافته است.

برخی از مجموعه شاخص‌ها و متغیرهای بخش خارجی (تجاری) اقتصاد عبارت از سهم تجارت خارجی از کل تجارت جهانی؛ شاخص بازبودن اقتصاد (سهم مجموع تجارت خارجی از تولید ناخالص داخلی)؛ سهم صادرات کارخانه‌ای به صادرات؛ نسبت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به کل آن در جهان است.

در این مقاله سعی بر آن است تجارت کشورهای قاره آفریقا مورد مطالعه قرار گیرد و آنگاه ارزیابی از جایگاه منطقه‌ای و جهانی کشورهای واقع در قاره آفریقا و قوت و ضعف تجارت

هستند. همین‌طور، دامنه شاخص بازبودن اقتصاد حداکثر به رقم ۱۷۶ درصد (سوازیلند) و حداقل به رقم ۳۲ درصد (بورکینا فاسو) بوده که گویای آن است قاره آفریقا بسته‌ترین و بازترین اقتصادها را در خود جای داده است. از بررسی ساختار تجارت و منابع موجد مزیت آن در کشورهای قاره آفریقا نتیجه می‌شود کالاهای صنعتی سهم نازلی از صادرات اغلب این کشورها را تشکیل می‌دهند و در مقابل بخش مهمی از صادرات کشورها را کالاهای اولیه تشکیل می‌دهد. سهم صادرات مواد اولیه از کل صادرات برای بسیاری از کشورها از جمله الجزایر، مصر، آفریقای مرکزی، نیجریه، اتیوپی، غنا، گینه و کنیا بالا (بیش از ۶۰٪) است، حال برای معدودی کشورها از جمله مغرب، تونس و موریتانی سهم مهمی از صادرات (بیش از ۶۰ درصد) کالای صنعتی است.

۴) مصر (۹ گروه) و آفریقای جنوبی (۵ گروه) در میان کشورهای قاره آفریقا از موقعیت ممتازی در واردات گروه‌های اصلی خدمات برخوردارند که به‌نوبه خود رقابت‌پذیری بالای این کشورها را در گروه‌های اصلی خدمات در این میان نشان می‌دهد؛ بعلاوه در بسیاری از گروه‌های اصلی خدمات بر ارزش و سهم واردات این کشورها در گروه‌های فوق افزوده شده که حاکی است رقابت فشرده‌ای با تثبیت سهم و افزایش آن از طرف کشورهای مهم صادرکننده خدمات جریان دارد.

۵) تحلیل مقاصد اصلی صادرات کشورهای قاره آفریقا گویای آن است اولین و بزرگ‌ترین مقصد صادراتی کشورهای قاره آفریقا، اروپا بخصوص کشورهای عضو اتحادیه اروپا است. بررسی موقعیت قاره آفریقا در گروه‌های کالایی اصلی صادراتی و وارداتی جهان نتیجه می‌شود اولین گروه کالایی وارداتی آفریقا به مواد غذایی تعلق دارد، حال اولین گروه کالایی صادراتی این قاره را سوخت‌ها تشکیل می‌دهند. عمده کالاهای صادراتی آفریقا به جهان شامل نفت خام و فرآورده‌های آن، گاز طبیعی و مشتقات آن، کاکائو، قهوه، مواد معدنی، الماس و سنگ‌های قیمتی، ماهی و فرآورده‌های دریایی، چوب و کائوچو، توتون و تنباکو، پنبه و منسوجات است، حال عمده کالاهای صادراتی آفریقا به ایران سوپر فسفات‌ها، اسیدفسفریک، فرومنگنز، فسفات کلسیم، فولاد، ماشین‌های ریخته‌گری، چوب و کائوچوی طبیعی، کاکائو، چای، توتون و تنباکو است. عمده کالاهای وارداتی آفریقا از جهان شامل وسائط نقلیه و قطعات، تراکتور، بولدوزر و تجهیزات آن، نفت و

قرار ندارد. در این گروه ۲۴ کشور جهان از جمله کانادا، آلمان، ژاپن و اسپانیا قرار دارد.
بدین ترتیب از ۵۴ کشور واقع در قاره آفریقا هیچ اقتصاد آزادی و یا عمدتاً آزاد وجود ندارد که در تمام و بسیاری از معیارهای ده گانه تشکیل دهنده شاخص ترکیبی آزادی اقتصادی وضعیت مناسب و مطلوبی داشته باشد.

گروه ۳: اقتصادهای نسبتاً آزاد (Moderately Free):
ارزش عددی شاخص آزادی اقتصادی این گروه بین ۶۰ و ۶۹/۹ است که ۴۹ کشور جهان در این گروه قرار دارند. شش کشور از اقتصادهای قاره آفریقا در این گروه قرار دارند که بترتیب عبارتند از: موریس (۶۹/۰ و ۳۴)، بوتسوانا (۶۸/۴ و ۳۸)، آفریقای جنوبی (۶۴/۱ و ۵۲)، نامیبیا (۶۳/۸ و ۵۵)، ماداگاسکار (۶۱/۴ و ۶۵) و تونس (۶۱ و ۶۹). شایان ذکر است اعداد داخل پرانتز ارزش عددی و رتبه کشورهای مذکور را در جهان نشان می‌دهد.

گروه ۴: اقتصادهای عمدتاً غیر آزاد (Mostly Unfree):
ارزش عددی شاخص آزادی اقتصادی این گروه بین ۵۰ و ۵۹/۹ است که ۶۰ کشور جهان در این طبقه جای می‌گیرند. ۲۹ کشور از اقتصادهای قاره آفریقا از جمله الجزایر، مغرب، کامرون، نیجر، سنگال، زامبیا، کنیا، ساحل عاج، گامبیا، غنا و گینه در این گروه جای دارند. بهترین وضعیت را از این کشورها کنیا با ارزش عددی ۵۹/۴ و رتبه ۸۲ در جهان کسب کرده است.

گروه ۵: اقتصادهای غیر آزاد یا سرکوب شده (Repressed):
ارزش عددی شاخص آزادی اقتصادی این گروه بین صفر و ۴۹/۹ است. از بقیه اقتصادهای قاره آفریقا به تعداد ۹ کشور مطابق این گزارش اقتصادهای سرکوب شده یاد شده که بترتیب شامل توگو (۴۹/۸ و ۱۳۹)، سیرالئون (۴۸/۴ و ۱۴۱)، بروندي (۴۶/۸ و ۱۴۶)، چاد (۴۶/۴ و ۱۴۷)، گینه بیسائو (۴۵/۷ و ۱۴۸)، آنگولا (۴۳/۵ و ۱۴۹)، کنگو (۴۳/۰ و ۱۵۳)، زیمبابوه (۳۵/۸ و ۱۵۴) و لیبی (۳۴/۵ و ۱۵۵) است. اعداد داخل پرانتز ارزش عددی و رتبه کشورهای مذکور را در جهان نشان می‌دهد. در این گزارش اطلاعات ۹ کشور شامل سودان، جمهوری دموکراتیک کنگو، پاپوا گینه‌نو، ساوتومه و پرنسیب، کومور، لیبیا، ریونیون، سیشل و

کشورهای مورد بحث بعمل آید. در آفریقا ۵۴ کشور وجود دارد که از این تعداد شش کشور در شمال آفریقا و بقیه در زیر صحرای قرار دارند. در مطالعه حاضر تلاش شده تمامی ۵۴ کشور واقع در قاره آفریقا مورد مطالعه قرار گیرد [۱].

۲. شاخص آزادی اقتصادی کشورهای قاره آفریقا

طی دو دهه گذشته بسیاری از کشورهای جهان از جهانی شدن اقتصاد متاثر شده‌اند. فراگیری توسعه تجارت بین الملل به گونه‌ای اتفاق افتاده که گسترش رقابت بین المللی بین کشورهای صنعتی از یک سو و بین کشورهای صنعتی و اقتصادهای آسیایی تازه صنعتی شده را از دیگر سو به دنبال داشته است. جهانی شدن در سلیقه‌ها، سرمایه‌گذاری و تجارت بین الملل و حتی در بازار نیروی کار اثر گذاشته و رقابت بین الملل را گسترش داده است.

بنیاد هری تیج وابسته به مجله وال استریت ژورنال سالانه شاخص آزادی اقتصادی کشورها را برآورد می‌کند که در سال ۲۰۰۷ برای ۱۵۷ کشور جهان گزارش شده که در جدول (۱)، شاخص آزادی اقتصادی (امتیاز کل و رتبه) و اجزای ۱۰ گانه آن را برای کشورهای قاره آفریقا در سال ۲۰۰۷ نشان می‌دهد. ده شاخص شامل تجارت، بودجه، دخالت دولت، سیاست پولی، سرمایه‌گذاری خارجی، بانکداری و تامین مالی، دستمزدها و قیمت‌ها، حقوق مالکیت فکری، تنظیم [۲] مقررات و بازار سیاه بعنوان معیارهای ده گانه آزادی اقتصادی مدنظر قرار گرفته است. مطابق این گزارش ارزش عددی شاخص آزادی اقتصادی که بین صفر و ۱۰۰ قرار دارد، در پنج گروه بشرح زیر دسته‌بندی شده است:

گروه ۱: اقتصادهای آزاد (Free): ارزش عددی شاخص آزادی اقتصادی این گروه بین ۸۰ و ۱۰۰ واقع است. هیچ اقتصادی از کشورهای مورد مطالعه در قاره آفریقا در این گروه قرار ندارد.
گفتنی است در این گروه جمعاً هفت کشور جهان قرار دارند که به ترتیب هنگ کنگ، سنگاپور، استرالیا، آمریکا، نیوزیلند، انگلیس و ایرلند رتبه‌های یک تا هفت را احراز نموده‌اند.

گروه ۲: اقتصادهای عمدتاً آزاد (Mostly Free): ارزش عددی شاخص آزادی اقتصادی این گروه بین ۷۰ و ۷۹/۹ است. هیچ اقتصادی از کشورهای قاره آفریقا در این گروه

سومالی ارایه نشده است.

برخوردارند، در مقابل بسیاری از کشورها پائین ترین درجه آزادی اقتصادی را دارند و ضعیف ترین حقوق مالکیت فکری، مقررات، بانکداری و سرمایه گذاری خارجی در جهان و کشورهای قاره آفریقا را دارا هستند.

شش کشور از قاره آفریقا که بالاترین درجه آزادی اقتصادی را دارند (موریس، بوتسوانا، آفریقای جنوبی، نامیبیا، ماداگاسکار و تونس)، عموماً از سیاست پولی، بانکداری، عدم دخالت دولت، بودجه ریزی و بخش خارجی توسعه یافته تری از دیگر کشورها

جدول ۱- شاخص آزادی اقتصادی (IEF) و نماگرهای آن برای کشورهای منطقه در سال ۲۰۰۷

کشورها	شاخص آزادی اقتصادی		تنظیم مقررات	تجارت	بودجه	دخالت دولت	سیاست پولی	سرمایه گذاری خارجی	تامین مالی	حقوق مالکیت	بازار سیاه	بازار کار
	رتبه	ارزش عددی										
۱. الجزایر	۱۳۴	۵۲/۲	۷۳/۷	۵۶/۰	۸۲/۶	۴۷/۹	۸۰/۶	۵۰	۲۰	۳۰	۲۸	۵۳/۷
۲. آنگولا	۱۴۹	۴۳/۵	۳۳/۹	۶۸	۹۰	۳۸/۴	۴۷/۷	۲۰	۴۰	۲۰	۲۰	۵۶/۷
۳. بنین	۱۱۴	۵۴/۸	۴۷/۲	۵۴/۶	۷۸/۵	۸۷/۹	۸۲/۵	۳۰	۶۰	۳۰	۲۹	۴۸/۲
۴. بوتسوانا	۳۸	۶۸/۴	۶۶/۶	۵۹/۶	۸۲/۶	۵۴/۵	۷۶/۸	۷۰	۷۰	۷۰	۵۹	۷۴/۹
۵. بوركینا فاسو	۱۱۳	۵۵	۴۲/۷	۵۷/۲	۸۴/۹	۸۸/۹	۷۶/۸	۴۰	۵۰	۳۰	۳۴	۴۵/۱
۶. بوروندی	۱۴۶	۴۶/۸	۴۰/۹	۵۰/۶	۸۰	۶۰	۶۸/۱	۳۰	۳۰	۳۰	۲۳	۵۵/۲
۷. کامرون	۱۱۷	۵۴/۴	۴۱	۵۰	۷۹/۷	۸۶/۵	۷۷/۴	۵۰	۶۰	۳۰	۲۲	۴۷/۶
۸. کیپ ورد	۸۸	۵۸/۴	۵۰/۵	۳۱/۲	۷۸	۷۷/۷	۸۴/۲	۵۰	۵۰	۷۰	۳۰	۶۲/۵
۹. آفریقای مرکزی	۱۳۷	۵۰/۳	۳۸/۹	۴۴/۲	۷۷/۱	۹۰/۲	۷۶/۴	۴۰	۴۰	۲۰	۳۰	۴۵/۹
۱۰. چاد	۱۴۷	۴۶/۴	۲۵/۱	۵۴/۲	۵۷/۷	۸۱/۹	۷۷/۷	۴۰	۵۰	۲۰	۱۷	۴۰/۲
۱۱. کنگو	۱۵۳	۴۳	۴۰/۴	۴۴/۴	۷۳/۲	۵۶/۹	۷۷/۳	۳۰	۳۰	۱۰	۲۳	۴۴/۸
۱۲. جیبوتی	۱۳۰	۵۲/۶	۳۷	۲۶/۴	۸۷	۵۳/۴	۷۹	۵۰	۶۰	۳۰	۳۰	۷۳/۵
۱۳. مصر	۱۲۷	۵۳/۲	۳۹/۹	۵۲/۲	۹۳/۶	۷۳/۶	۶۹	۵۰	۳۰	۴۰	۳۴	۴۹/۸
۱۴. گینه استوایی	۱۲۸	۵۳/۲	۴۴/۷	۴۷/۶	۸۲/۱	۸۱/۸	۷۹/۳	۳۰	۶۰	۳۰	۱۹	۵۷/۴
۱۵. اتیوپی	۱۱۶	۵۴/۴	۵۹/۴	۵۳	۸۴/۸	۸۳	۶۹/۹	۵۰	۲۰	۳۰	۲۲	۷۲/۳
۱۶. گابن	۱۲۹	۵۳	۵۲/۱	۴۶/۴	۷۴/۲	۷۱	۸۱/۳	۴۰	۴۰	۴۰	۲۹	۵۵/۷
۱۷. گامبیا	۹۳	۵۷/۶	۵۹	۵۴/۶	۸۱/۴	۷۶/۴	۶۷/۲	۵۰	۶۰	۳۰	۲۷	۷۰/۹
۱۸. غنا	۹۱	۵۸/۱	۵۴/۹	۵۸	۸۸/۴	۷۲	۷۰	۵۰	۵۰	۵۰	۴۰	۴۸/۲
۱۹. گینه	۱۱۱	۵۵/۱	۳۹/۳	۵۴/۶	۸۳/۳	۹۲/۴	۵۷/۵	۳۰	۶۰	۳۰	۳۰	۷۳/۵
۲۰. گینه بیسائو	۱۴۸	۴۵/۷	۲۷/۲	۵۲/۸	۸۸/۶	۵۹/۹	۸۰/۷	۴۰	۴۰	۲۰	۱۰	۳۷/۹
۲۱. ج.ا.ایران	۱۵۰	۴۳/۱	۵۴/۹	۵۰/۴	۸۴/۸	۵۹/۸	۶۱/۳	۱۰	۱۰	۱۰	۲۹	۶۱/۲
۲۲. ساحل عاج	۱۰۵	۵۵/۵	۴۸/۱	۵۸/۶	۶۶/۳	۸۶/۲	۷۸/۶	۴۰	۷۰	۳۰	۱۹	۵۸/۴
۲۳. کنیا	۸۲	۵۹/۴	۵۸/۹	۶۵	۸۵/۹	۸۳/۶	۷۴/۴	۵۰	۵۰	۴۰	۲۱	۶۵/۲
۲۴. لسوتو	۱۱۸	۵۴/۱	۶۸/۲	۴۴/۴	۷۹/۵	۵۳/۷	۷۶/۷	۳۰	۵۰	۴۰	۳۴	۶۴/۹
۲۵. لیبی	۱۵۵	۳۴/۵	۲۰	۲۹/۶	۸۷/۸	۲۳/۵	۷۸/۹	۳۰	۲۰	۱۰	۲۵	۲۰
۲۶. ماداگاسکار	۶۵	۶۱/۴	۵۱/۲	۷۲/۸	۸۷/۲	۸۵	۷۰	۷۰	۵۰	۵۰	۲۸	۵۰/۱
۲۷. مالاوی	۱۰۶	۵۵/۵	۵۴/۴	۵۹/۶	۸۰/۶	۵۳/۳	۶۶/۴	۵۰	۵۰	۴۰	۲۸	۷۲/۸
۲۸. مالی	۱۲۳	۵۳/۷	۳۷/۱	۵۸/۶	۷۹/۵	۸۴/۶	۷۸/۴	۵۰	۴۰	۳۰	۲۹	۴۹/۷
۲۹. موریتانی	۱۲۶	۵۳/۲	۳۷/۵	۶۱/۴	۸۳/۷	۶۰/۴	۷۳/۹	۶۰	۵۰	۳۰	۳۰	۴۵/۵
۳۰. موریس	۳۴	۶۹	۷۴/۵	۷۰	۸۷/۵	۸۲	۷۶/۲	۷۰	۶۰	۶۰	۴۲	۶۷/۴
۳۱. مغرب	۹۶	۵۷/۴	۷۴/۳	۵۱	۷۵/۵	۷۶/۳	۸۳/۳	۷۰	۴۰	۳۰	۳۲	۴۱/۹

کشورها	شاخص آزادی اقتصادی		تجارت	بودجه	دخالت دولت	سیاست پولی	سرمایه گذاری خارجی	تامین مالی	حقوق مالکیت	بازار سیاه	بازار کار
	رتبه	ارزش عددی									
۳۲. موزامبیک	۱۰۱	۵۶/۶	۶۰/۲	۸۵/۵	۸۶/۲	۷۵/۹	۵۰	۵۰	۳۰	۲۸	۴۸/۲
۳۳. نامیبیا	۵۵	۶۳/۸	۷۹	۷۸/۶	۷۰/۵	۷۸/۶	۴۰	۶۰	۳۰	۴۳	۸۱/۲
۳۴. نیجر	۱۲۴	۵۳/۵	۵۲/۴	۷۷/۵	۸۹/۲	۸۰/۷	۵۰	۵۰	۳۰	۲۴	۴۳/۱
۳۵. نیجریه	۱۳۱	۵۲/۶	۵۶/۶	۸۹/۵	۴۱/۷	۷۰/۵	۳۰	۵۰	۳۰	۱۹	۷۵/۲
۳۶. رواندا	۱۳۶	۵۲/۱	۶۰/۶	۸۲/۶	۸۰/۳	۷۰/۲	۳۰	۴۰	۳۰	۲۱	۵۵/۹
۳۷. سنگال	۸۶	۵۸/۸	۶۱/۶	۷۳/۹	۸۵/۹	۸۲/۹	۵۰	۵۰	۵۰	۳۲	۴۵/۲
۳۸. سیرالئون	۱۴۱	۴۸/۴	۵۰/۲	۸۲	۸۳/۸	۷۲/۹	۳۰	۴۰	۱۰	۲۴	۴۰/۲
۳۹. آفریقای جنوبی	۵۲	۶۴/۱	۶۸/۸	۷۹/۸	۷۹/۳	۷۸/۸	۵۰	۶۰	۵۰	۴۵	۵۸/۵
۴۰. سورینام	۱۳۳	۵۲/۶	۵۵	۷۶/۳	۶۵/۳	۶۹/۱	۳۰	۳۰	۵۰	۳۲	۷۵/۹
۴۱. تانزانیا	۱۰۳	۵۶/۴	۶۳/۶	۸۷/۱	۸۵/۷	۷۴/۴	۵۰	۵۰	۳۰	۲۹	۴۹/۴
۴۲. توگو	۱۳۹	۴۹/۸	۵۸/۴	۶۹/۸	۹۰/۶	۷۶/۵	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	۴۵/۵
۴۳. تونس	۶۹	۶۱	۶۱/۸	۸۰/۸	۸۲/۱	۸۰	۳۰	۳۰	۵۰	۴۹	۶۷/۹
۴۴. زامبیا	۹۲	۵۷/۹	۶۰/۸	۸۰/۴	۸۱/۹	۵۷/۸	۵۰	۵۰	۴۰	۲۶	۶۸/۶
۴۵. زیمبابوه	۱۵۴	۳۵/۸	۴۲/۶	۷۹/۵	۸۳/۹	۰	۱۰	۲۰	۱۰	۲۶	۴۳/۲

۱۹۹۰ تحول خاصی دیده نمی‌شود، اما در دو سال ۲۰۰۰ و ۲۰۰۴ رشد قابل ملاحظه‌ای را شاهد بوده و در سال ۲۰۰۴ به ترتیب به ۲۲۵/۶ و ۱۹۹/۳ و حدود ۱/۸۸ و ۲/۰۷ برابر رسیده است. متوسط سهم صادرات و واردات قاره آفریقا از صادرات و واردات جهانی از ۵/۹ و ۴/۶۵ درصد در سال ۱۹۸۰ به ۲/۵ و ۲/۱۶ درصد در سال ۲۰۰۴ به بیش از نصف کاهش یافته است که گویای آن است آهنگ رشد تجارت در قاره آفریقا (در هر دو منطقه شمال آفریقا و زیر صحرا) به مراتب کمتر از آهنگ رشد تجارت جهانی بوده است. قاره آفریقا در طول دوره مورد مطالعه، همواره با مزاد تجاری مواجه بوده است.

۳. جایگاه بخش خارجی اقتصاد کشورهای قاره آفریقا

۳-۱. اندازه تجارت کل قاره و ترتیبات اقتصاد منطقه‌ای قاره آفریقا

جدول (۲) اندازه صادرات و واردات قاره آفریقا و سهم آن از صادرات و واردات جهانی را طی سال‌های ۱۹۸۰، ۱۹۹۰، ۱۹۹۵، ۲۰۰۰ و ۲۰۰۴ نشان می‌دهد. مطابق اطلاعات آماری ارائه شده در جدول مذکور، نتیجه می‌شود که کل صادرات و واردات قاره آفریقا در سال ۱۹۸۰، به ترتیب ۱۲۰ و ۹۶/۴ میلیارد دلار بوده که در سال

جدول ۲- اندازه تجارت قاره آفریقا طی سالهای ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۴

شرح	صادرات				واردات			
	۱۹۸۰	۱۹۹۰	۲۰۰۰	۲۰۰۴	سهم از صادرات جهانی		سهم از واردات جهانی	
					۱۹۸۰	۲۰۰۴	۱۹۸۰	۲۰۰۴
جهان	۲۰۳۳/۱	۳۴۹۳/۶	۶۴۳۵/۷	۸۹۷۵/۶	۱۰۰	۱۰۰	۹۲۴۴/۷	۱۰۰
در حال توسعه	۵۹۹/۱	۸۴۷/۵	۲۰۳۶/۴	۳۰۰۳/۶	۳۳/۴۶	۲۹/۴۷	۲۸۱۲/۷	۲۴
ج.ا. ایران	۱۲/۳۳	۱۹/۳۱	۲۸/۳۵	۴۵/۲۳	۰/۵	۰/۶۱	۳۳/۷۵	۰/۳۷
آفریقا	۱۲۰/۰۶	۱۱۰/۶۷	۱۴۵/۹۱	۲۲۵/۵۵	۲/۵۱	۵/۹۱	۱۳۰/۱۴	۴/۶۵
شمال آفریقا	۴۴/۰۴	۴۱/۰۶	۵۳/۶۵	۸۳/۱۵	۰/۹۳	۲/۱۷	۴۸/۹۵	۱/۵۲
زیر صحرا	۷۶/۰۲	۶۹/۶۲	۹۲/۲۷	۱۴۲/۴	۱/۵۹	۳/۷۴	۸۱/۱۹	۳/۱۳

Sources: UNCTAD, Handbook of Statistics, 2005, pp:2-15, New York and Geneva

COMESA و UMA تعلق دارد و نیز بالاترین سهم از ارزش تجارت جهانی تشکل‌های اقتصاد منطقه‌ای مذکور به SADC، ECOWAS، COMESA و UMA تعلق دارد.

جداول (۳) و (۴)، اندازه صادرات و واردات ترتیبات اقتصاد منطقه‌ای واقع در قاره آفریقا و سهم تجارت درون منطقه‌ای و سهم آن‌ها از صادرات و واردات جهانی طی سال‌های ۱۹۸۰، ۱۹۹۰، ۱۹۹۵، ۲۰۰۰ و ۲۰۰۴ را نشان می‌دهد. در طول دوره مورد بحث، بالاترین ارزش صادرات و واردات در تشکل‌های منطقه‌ای واقع در قاره آفریقا به SADC، ECOWAS،

جدول ۳ - اندازه صادرات و واردات ترتیبات منطقه‌ای واقع در قاره آفریقا طی سال‌های ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۴

سهم از واردات جهانی		واردات به میلیارد دلار				سهم از صادرات جهانی		صادرات به میلیارد دلار				شرح
		۲۰۰۴	۲۰۰۰	۱۹۹۰	۱۹۸۰			۲۰۰۴	۲۰۰۰	۱۹۹۰	۱۹۸۰	
		۲۰۰۴	۱۹۸۰	۲۰۰۴	۱۹۸۰			۲۰۰۴	۱۹۸۰	۲۰۰۴	۱۹۸۰	
۰/۰۱	۰/۰۹	۱/۳۳	۱/۳۹	۲/۲۶	۱/۹۵	۰/۰۲	۰/۱۲	۱/۵۶	۰/۸۶	۲/۵۱	۲/۴۶	جامعه اقتصادی کشورهای حوزه دریاچه‌های بزرگ (CEPGL)
۰/۵	۰/۸۸	۴۶/۴۸	۴۳/۳۲	۳۱/۷۶	۱۸/۱۷	۰/۴۴	۰/۷۰	۳۹/۱۹	۲۴/۴۷	۱۸/۸۳	۱۴/۲۲	بازار مشترک جنوب و شرق آفریقا (COMESA)
۰/۱۵	۰/۳	۱۴/۳	۸/۵	۷/۳	۶/۳۱	۰/۳۳	۰/۴۴	۳۰/۰۱	۱۶/۷۱	۱۱/۹۶	۹/۰۴	جامعه اقتصادی دول مرکز آفریقا (ECCAS)
۰/۳۴	۱/۲۳	۳۱/۷۳	۲۰/۵	۱۳/۹۸	۲۵/۶۱	۰/۵۱	۱/۶۴	۴۵/۹۱	۳۰/۵۵	۲۲/۸۲	۳۳/۳۴	جامعه اقتصادی دول غرب آفریقا (ECOWAS)
۰/۰۲	۰/۰۶	۱/۶۵	۱/۴۳	۱/۰۶	۱/۲۳	۰/۰۱	۰/۰۶	۰/۹۹	۱/۰۱	۳/۰۲	۱/۲۳	اتحادیه حوزه رود مانو (MRU)
۰/۸	۱/۴۵	۷۳/۸۹	۴۸/۱	۳۳/۸۴	۳۰/۰۴	۰/۵۵	۱/۷۲	۷۶	۴۹/۵۷	۳۸/۴۲	۳۴/۹	جامعه توسعه جنوب آفریقا (SADC)
۰/۰۸	۰/۱۵	۶/۹۴	۴/۰۴	۳/۴۴	۳/۰۲	۰/۱۷	۰/۲۳	۱۴/۸۹	۷/۹۳	۵/۵۶	۴/۶۷	جامعه اقتصادی و پولی آفریقایی مرکزی (CEMAC یا UDEAC)
۰/۱۲	۰/۳۱	۱۱/۳	۶/۹۶	۵/۷۸	۶/۳۷	۰/۱۳	۰/۲۴	۱۱/۵۴	۶/۶۷	۵/۲	۴/۸۸	اتحادیه اقتصادی و پولی آفریقایی غربی (CEAO یا UEMOA)
۰/۶۱	۱/۲۲	۵۶/۴۸	۳۳/۷۱	۲۷/۷۷	۲۵/۴	۰/۸	۲	۷۲/۱۶	۴۷/۵۱	۳۶/۱۷	۴۰/۶۵	اتحادیه عرب-مغرب (UMA)

Sources: UNCTAD, Handbook of Statistics, 2005, pp:2-15, New York and Geneva

درون گروهی در تشکل‌های اقتصاد منطقه‌ای واقع در قاره آفریقا بترتیب به SADC، ECOWAS، COMESA و UMA تعلق دارد.

همچنین، در طول دوره مورد بحث، بالاترین ارزش تجارت درون گروهی در تشکل‌های اقتصاد منطقه‌ای واقع در قاره آفریقا به ترتیب به SADC، ECOWAS، COMESA و UMA تعلق دارد و نیز بالاترین سهم از ارزش تجارت

جدول ۴ - اندازه و سهم تجارت درون گروهی ترتیبات منطقه‌ای قاره آفریقا طی سال‌های ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۴

تجارت درون گروهی، درصدی از کل صادرات هر گروه				تجارت درون گروهی، درصدی از صادرات منطقه‌ای هر گروه				ارزش تجارت درون گروهی (صادرات به میلیون دلار)				شرح
۲۰۰۴	۲۰۰۰	۱۹۹۰	۱۹۸۰	۲۰۰۴	۲۰۰۰	۱۹۹۰	۱۹۸۰	۲۰۰۴	۲۰۰۰	۱۹۹۰	۱۹۸۰	
۱/۳	۰/۸	۰/۵	۰/۱	۹/۱	۲۹/۹	۶/۲	۳/۶	۱۹	۱۰	۷	۲	(CEPGL)
۶/۳	۴/۹	۶/۳	۵/۷	۵۴/۲	۵۱/۸	۶۱/۲	۷۸/۵	۲۶۱۹	۱۲۶۶	۸۸۹	۵۵۵	(COMESA)
۱/۱	۱/۱	۱/۴	۱/۴	۲۸	۵۶/۸	۲۶	۴۹/۱	۳۰۹	۱۹۶	۱۶۳	۸۹	(ECCAS)
۸/۲	۷/۶	۸	۹/۶	۶۵/۵	۷۴/۲	۷۵/۵	۷۳/۵	۳۹۱۰	۲۷۱۵	۱۵۳۲	۶۶۱	(ECOWAS)
۰/۴	۰/۴	۰/۰	۰/۸	۶/۴	۷/۲	۰/۷	۵/۹	۸	۵	۰	۷	(MRU)
۸/۸	۹/۳	۳/۱	۰/۴	۷۱/۸	۷۹	۸۶/۳	۵۴/۹	۶۰۰۷	۴۲۸۰	۱۰۵۸	۱۰۸	(SADC)
۱/۳	۱	۲/۳	۱/۶	۳۳/۴	۳۴/۳	۲۷/۹	۶۶	۲۰۶	۱۰۱	۱۳۹	۷۵	(CEMAC یا UDEAC)
۱۴/۲	۱۳/۱	۱۳	۹/۶	۴۶/۷	۴۶/۶	۴۹/۳	۵۲/۹	۱۳۷۰	۷۴۱	۶۲۱	۴۶۰	(CEAO یا UEMOA)
۲/۴	۲/۳	۲/۹	۰/۳	۶۴/۴	۶۶/۸	۶۹/۳	۳۳/۶	۱۷۵۵	۱۰۹۴	۹۵۸	۱۰۹	(UMA)

Sources: UNCTAD, Handbook of Statistics, 2005, pp:2-15, New York and Geneva

۲-۳. اندازه تجارت کشورهای قاره آفریقا

۲۵۰ میلیون دلار (۰/۰۰۲۷ درصد از صادرات جهانی) بوده است.

اقتصادهای منطقه که بالاترین میزان ارزش واردات (یا سهم بیش از ۰/۲۰ در صد از واردات جهانی) را به دست آورده‌اند، تنها دو کشور آفریقای جنوبی و الجزایر در این سطح قرار داشته‌اند. در بین کشورهای قاره آفریقا، آفریقای جنوبی با ۴۷/۸ میلیارد دلار واردات و با ۰/۵۲ درصد از واردات جهانی در صدر کشورهای قاره آفریقا قرار گرفته است و بزرگ‌ترین اقتصاد قاره آفریقا هم‌ردیف ایران است. در سال ۲۰۰۴، نزدیک نیمی از کشورهای قاره آفریقا سهم حدود ۰/۰۱ درصد (کمتر از یک میلیارد دلار) واردات داشتند که گویای کوچک بودن اقتصاد و توسعه نیافتگی بخش خارجی بسیاری از کشورهای قاره آفریقا دارد. در این میان، ارزش واردات کشورهایی شامل سیرالئون، سومالی، برونودی، آفریقای مرکزی، کیپ ورد، کومور، جیبوتی، اریتره، گامبیا، گینه بیسائو، رواندا، سنت هلنا، سائوتومه و پرنسیب، ریونیون و لیبریا کمتر از ۳۰۰ میلیون دلار (۰/۰۰۳۳٪ از صادرات جهانی) بوده است.

پائین بودن واردات کشورهای مذکور در واقع تقاضای نازل و کوچک بودن بازار کشورهای مذکور است که در ادامه ۱۵ کشور مذکور (سیرالئون، سومالی، برونودی، آفریقای مرکزی، کیپ ورد، کومور، جیبوتی، اریتره، گامبیا، گینه بیسائو، رواندا، سنت هلنا، سائوتومه و پرنسیب، ریونیون و لیبریا) به سبب تقاضای نازل وارداتی و کوچک بودن بازار از بررسی حذف گردید.

جدول (۵)، اندازه صادرات و واردات ۵۴ کشور قاره آفریقا و سهم آن کشورها از صادرات و واردات جهانی را طی سال‌های ۱۹۸۰، ۱۹۹۰، ۱۹۹۵، ۲۰۰۰ و ۲۰۰۴ نشان می‌دهد. مطابق اطلاعات آماری جدول مذکور اقتصادهایی که بالاترین بخش خارجی اقتصاد بویژه صادرات را احراز کرده‌اند، بدین شرح می‌باشند:

اقتصادهای منطقه که بالاترین میزان ارزش صادرات (یا سهم بیش از ۰/۲۰ در صد از صادرات جهانی) را دارند عبارتند از: آفریقای جنوبی، نیجریه، الجزایر و لیبی. در بین کشورهای قاره آفریقا، آفریقای جنوبی با ۴۶ میلیارد دلار صادرات و با ۰/۵۱ درصد از صادرات جهانی در صدر کشورهای قاره آفریقا قرار گرفته است. بزرگ‌ترین اقتصاد آفریقا هم‌ردیف ایران است، چراکه در سال ۲۰۰۴ ایران ۴۵/۲ میلیارد دلار صادرات داشته و سهم آن ۰/۵ درصد از صادرات جهانی بوده است. در سال ۲۰۰۴، نزدیک نیمی از کشورهای قاره آفریقا حدود ۰/۰۱ درصد صادرات جهانی (کمتر از یک میلیارد دلار) صادرات داشتند که گویای کوچک بودن اقتصاد و توسعه نیافتگی بخش خارجی بسیاری از کشورهای قاره آفریقا است. در این میان، ارزش صادرات ۱۵ کشور شامل سیرالئون، سومالی، برونودی، آفریقای مرکزی، کیپ ورد، کومور، جیبوتی، اریتره، گامبیا، گینه بیسائو، رواندا، سنت هلنا، سائوتومه و پرنسیب، ریونیون و لیبریا کمتر از

جدول ۵- اندازه تجارت کشورهای قاره آفریقا طی دو مقطع زمانی ۱۹۹۰ و ۲۰۰۴

شرح	صادرات به میلیارد دلار				واردات به میلیارد دلار				سهم از جهان
	۱۹۸۰	۱۹۹۰	۲۰۰۰	۲۰۰۴	۱۹۸۰	۱۹۹۰	۲۰۰۰	۲۰۰۴	
۱- الجزایر	۱۳/۸۷	۱۴/۷۱	۲۱/۶۵	۳۲/۳	۰/۳۶	۰/۵۶	۹/۷۸	۱۸/۲	۰/۲
۲- مصر	۳/۰۵	۴/۹۶	۴/۶۹	۷/۵۳	۰/۰۸	۴/۸۶	۱۶/۷۸	۱۴/۰۱	۰/۱۴
۳- لیبی	۲۱/۹۱	۱۳/۲۲	۱۲/۶۹	۲۰/۲	۰/۲۳	۶/۷۸	۵/۳۴	۴/۰۸	۰/۰۸
۴- مغرب	۲/۴۴	۴/۲۷	۶/۹۶	۹/۶۶	۰/۱۱	۴/۲۶	۶/۹۲	۱۰/۰۲	۰/۱۱
۵- سودان	۰/۵۴	۰/۳۷	۱/۸۱	۳/۷۸	۰/۰۴	۱/۵۸	۰/۶۲	۱/۵۵	۰/۰۴
۶- تونس	۲/۲۳	۳/۵۳	۵/۸۵	۹/۶۹	۰/۱۱	۳/۵۳	۵/۵۱	۸/۵۷	۰/۱۴
۷- آنگولا	۱/۹	۳/۸۸	۷/۹۲	۱۳/۵۵	۰/۱۵	۱/۳۲	۱/۵۸	۳/۰۴	۰/۰۵
۸- بنین	۰/۰۶	۰/۲۹	۰/۳۹	۰/۶۷	۰/۰۰۷	۰/۳۳	۰/۲۷	۰/۶۱	۰/۰۰۱
۹- بوتسوانا	۰/۵	۱/۷۹	۲/۷۱	۲/۷۸	۰/۰۳	۰/۶۹	۱/۹۵	۲/۴۷	۰/۰۲
۱۰- بورکینا فاسو	۰/۰۹	۰/۱۵	۰/۲۱	۰/۴۵	۰/۰۰۵	۰/۳۶	۰/۵۴	۰/۶۱	۰/۰۱
۱۱- بوروندی	۰/۰۷	۰/۰۸	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۰۰۶	۰/۱۷	۰/۲۳	۰/۱۵	۰/۰۰۲
۱۲- کامرون	۱/۳۸	۲	۱/۵۳	۳/۲	۰/۰۴	۱/۶	۱/۴	۱/۴۹	۰/۰۲
۱۳- کپرد	۰/۰۰۴	۰/۰۰۶	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۷	۰/۱۴	۰/۲۳	۰/۰۰۴
۱۴- آفریقای مرکزی	۰/۱۲	۰/۱۲	۰/۱۶	۰/۱۵	۰/۰۰۲	۰/۰۸	۰/۱۵	۰/۱۲	۰/۰۰۱
۱۵- چاد	۰/۰۷	۰/۱۹	۰/۱۸	۱/۵۵	۰/۰۲	۰/۰۷	۰/۲۹	۰/۳۲	۰/۰۱
۱۶- کومور	۰/۰۱	۰/۰۲	۰/۰۰۷	۰/۰۱۴	۰/۰۰۰۲	۰/۰۳	۰/۰۵	۰/۰۷	۰/۰۰۱
۱۷- کنگو	۰/۹۱	۰/۹۸	۲/۴۹	۳/۱۲	۰/۰۳	۰/۵۶	۰/۶۲	۰/۷۲	۰/۰۲
۱۸- ساحل عاج	۳/۱۴	۳/۰۷	۳/۸۹	۶/۵۵	۰/۰۷	۲/۹۹	۲/۱	۲/۴	۰/۰۴
۱۹- ج.د. کنگو	۲/۲۷	۲/۳۳	۰/۷۶	۱/۴۱	۰/۰۲	۱/۵۲	۱/۷۴	۱/۰۴	۰/۰۲
۲۰- جیبوتی	۰/۰۱۳	۰/۰۲۵	۰/۰۳۲	۰/۰۴۱	۰/۰۰۰۵	۰/۲۱	۰/۲۲	۰/۲۱	۰/۰۰۳
۲۱- گینه استوایی	۰/۰۱۴	۰/۰۶۲	۱/۱	۲/۹	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۶	۰/۴۵	۰/۰۰۹
۲۲- اریتره	-	-	۰/۱۹	۰/۰۵	۰/۰۰۰۶	-	-	-	۰/۰۱
۲۳- اتیوپی	۰/۴۳	۰/۳	۰/۴۹	۰/۵۹	۰/۰۰۷	۰/۷۲	۱/۰۸	۱/۲۶	۰/۰۴
۲۴- گابن	۲/۱۷	۲/۲	۲/۴۶	۳/۹۷	۰/۰۴	۰/۶۷	۰/۹۲	۰/۹۵	۰/۰۱
۲۵- گامبیا	۰/۰۳۱	۰/۰۳۱	۰/۰۱۵	۰/۰۲	۰/۰۰۰۲	۰/۱۷	۰/۱۹	۰/۱۹	۰/۰۰۳
۲۶- غنا	۱/۲۶	۰/۸۹	۱/۶۷	۲/۲	۰/۰۲	۱/۱۳	۱/۲	۲/۹۷	۰/۰۴
۲۷- گینه	۰/۴	۰/۶۷	۰/۶۷	۰/۶۳	۰/۰۰۷	۰/۲۷	۰/۷	۰/۶۱	۰/۰۰۸
۲۸- گینه بیسائو	۰/۰۱۱	۰/۰۱۹	۰/۰۶۲	۰/۰۸۱	۰/۰۰۰۹	۰/۰۶	۰/۰۹	۰/۰۵	۰/۰۰۹
۲۹- کنیا	۱/۲۴	۱/۰۳	۱/۷۳	۲/۶۴	۰/۰۳	۲/۱۳	۲/۲۲	۳/۱۱	۰/۰۵
۳۰- لسوتو	۰/۰۵۸	۰/۰۶۲	۰/۲۲	۰/۶	۰/۰۰۷	۰/۴۳	۰/۶۷	۰/۸۱	۰/۰۱
۳۱- لیبیا	۰/۶	۲/۲۱	۰/۳۳	۰/۲۲	۰/۰۰۲	۰/۵۴	۰/۲۱	۰/۶۷	۰/۰۰۶
۳۲- ماداگاسکار	۰/۴	۰/۳۲	۰/۸۲	۰/۹۳	۰/۰۱	۰/۷۶	۰/۵۷	۱	۰/۰۱

شرح	صادرات به میلیارد دلار				واردات به میلیارد دلار				سهام از جهان
	۱۹۸۰	۱۹۹۰	۲۰۰۰	۲۰۰۴	سهام از جهان	۱۹۸۰	۱۹۹۰	۲۰۰۰	
۳۳- مالاوی	۰/۳	۰/۴۲	۰/۳۸	۰/۴۵	۰/۰۰۵	۰/۴۴	۰/۵۸	۰/۵۳	۰/۷۹
۳۴- مالی	۰/۲۱	۰/۳۶	۰/۵۵	۱/۱۲	۰/۰۱۲	۰/۴۴	۰/۶	۰/۸۱	۱/۳
۳۵- موریتانی	۰/۱۹	۰/۴۵	۰/۳۶	۰/۳۲	۰/۰۰۴	۰/۲۹	۰/۲۲	۰/۳۲	۰/۴۲
۳۶- موریس	۰/۴۴	۱/۱۹	۱/۵۶	۲	۰/۰۲	۰/۶۱	۱/۶۲	۲/۰۹	۲/۷۸
۳۷- موزامبیک	۰/۲۸	۰/۱۳	۰/۳۶	۰/۹۳	۰/۰۱	۰/۸	۰/۸۸	۱/۱۶	۱/۴
۳۸- نامیبیا	..	۱/۱	۱/۳۲	۱/۵۱	۰/۰۲	..	۱/۱۶	۱/۵۵	۱/۶۴
۳۹- نیجر	۰/۵۷	۰/۲۸	۰/۲۸	۰/۳۷	۰/۰۰۴	۰/۵۹	۰/۳۹	۰/۳۹	۰/۵۳
۴۰- نیجریه	۲۵/۹۳	۱۳/۶۷	۲۱/۱۷	۳۱/۱۵	۰/۳۵	۱۶/۶۴	۵/۶۳	۸/۷۲	۱۴/۱۶
۴۱- ریونیون	۰/۱۳	۰/۱۹	-	-	..	۰/۸۹	۲/۱۳	-	-
۴۲- رواندا	۰/۱۲	۰/۱۱	۰/۰۵	۰/۰۹۸	۰/۰۰۱	۰/۲۶	۰/۲۹	۰/۲۱	۰/۲۸
۴۳- سنت هلنا	-	-	-	-	..	-	-	-	-
۴۴- سانتو تومه و پرنسپ	۰/۰۲	۰/۰۰۴	۰/۰۰۳	۰/۰۰۹	۰/۰۰۰۱	۰/۰۱۹	۰/۰۲۱	۰/۰۳	۰/۰۴۷
۴۵- سنگال	۰/۴۸	۰/۷۶	۰/۹۲	۱/۵۳	۰/۰۲	۱/۰۵	۱/۲۲	۱/۵۲	۲/۶۳
۴۶- سیشل	۰/۰۲۱	۰/۰۵۷	۰/۱۹	۰/۲۹	۰/۰۰۳	۰/۱	۰/۱۹	۰/۳۴	۰/۴۷
۴۷- سیرالئون	۰/۲۲	۰/۱۴	۰/۰۱۳	۰/۱۴	۰/۰۰۲	۰/۴۳	۰/۱۵	۰/۱۵	۰/۲۹
۴۸- سومالی	۰/۱۴	۰/۱۵	۰/۱۹	۰/۲۳	۰/۰۰۳	۰/۴۴	۰/۰۸	۰/۳۴	۰/۷
۴۹- آفریقای جنوبی	۲۵/۵۴	۲۳/۵۷	۲۹/۹۸	۴۶/۰۳	۰/۵۱	۱۹/۷	۱۸/۴	۲۹/۷	۴۷/۸
۵۰- سوآزیلند	۰/۳۷	۰/۵۶	۰/۹۱	۱/۱۴	۰/۰۱	۰/۶۳	۰/۶۶	۱/۰۵	۱/۱
۵۱- توگو	۰/۳۴	۰/۲۷	۰/۳۶	۰/۷۷	۰/۰۰۹	۰/۵۵	۰/۵۸	۰/۵۶	۱/۰۲
۵۲- اوگاندا	۰/۳۵	۰/۱۵	۰/۴۶	۰/۶۴	۰/۰۰۷	۰/۲۹	۰/۲۹	۱/۵۴	۱/۶۶
۵۳- تانزانیا	۰/۵۱	۰/۳۳	۰/۶۶	۱/۳۴	۰/۰۱	۱/۲۶	۱/۳۶	۱/۵۲	۲/۵
۵۴- زامبیا	۱/۳۱	۱/۳۱	۰/۶۷	۱/۱۸	۰/۰۱	۱/۰۹	۱/۲۲	۰/۹۹	۱/۷۸
۵۵- زیمبابوه	۱/۴۱	۱/۷۳	۱/۹۳	۲/۸	۰/۰۳	۱/۴۵	۱/۸۴	۱/۸۱	۳/۲۲

Sources: UNCTAD, Handbook of Statistics, 2005, pp:2-13, New York and Geneva

۴. شاخص بازبودن اقتصاد و ساختار تجارت کشورهای قاره آفریقا

درجه باز بودن اقتصاد با استفاده از نسبت مبادلات تجاری (مجموع صادرات و واردات کشور) به تولید ناخالص داخلی کشور محاسبه می‌شود. بر مبنای این شاخص هر چه نسبت مبادلات تجاری کشور به تولید ناخالص داخلی بیشتر باشد، آن کشور از اقتصاد بازتری برخوردار است و کشورهایی که اقتصاد بازتری دارند، مبادلات تجاری در آن کشورها از اهمیت بالاتری برخوردار است. بسته بودن اقتصاد کشوری به معنای پایین بودن نسبی سهم مبادلات تجاری در GDP این کشورهاست که نهایتاً موجب پایین بودن سطح مبادلات تجاری در بین آن کشورها با یکدیگر می‌شود. افزون بر آن می‌تواند منعکس کننده انواع و اقسام محدودیت‌هایی باشد که در توسعه تجارت آن کشورها وجود دارد.

البته هرچه اندازه اقتصاد کشوری بزرگتر باشد، انتظار می‌رود اقتصاد آن کشور به طور نسبی بسته‌تر باشد و در مقابل، انتظار می‌رود که اقتصادهای کوچک دارای اقتصادهای بازتری باشند؛ چرا که اقتصاد بزرگ از آن تنوع و گستردگی در تولید برخوردار است که بخش عظیمی از تولید را جهت مصرف داخلی تولید نموده و به تناسب از حجم تجارت آن کشور کاسته می‌شود. این شرایط برای اقتصادهای کوچک چندان میسر نیست، چرا که بناچار بخش عظیمی از مصرف داخلی را باید وارد نمایند و در مقابل در یک یا چند رشته فعالیت صنعتی دارای مزیت‌های نسبی بالایی هستند.

جدول (۶)، شاخص درجه بازبودن اقتصاد و اجزای آن برای کشورهای قاره آفریقا طی سالهای ۲۰۰۳-۱۹۹۰ را انعکاس می‌دهد. دامنه شاخص فوق برای کشورهای آفریقا حداکثر به رقم ۱۷۶ (سوآزیلند) و حداقل به رقم ۳۲ (بورکینا فاسو) بوده که گویای ناهمگونی به مراتب بالای اقتصاد کشورهای مورد بحث است و در واقع قاره آفریقا بسته‌ترین و بازترین اقتصادها را در خود جای داده است.

همین طور، ساختار تجارت اعم از کالا و خدمات و منابع موجود مزیت کشورهای قاره آفریقا در جدول (۶) درج شده است. بر مبنای اطلاعات آماری این جدول، نتایج زیر حاصل می‌شود: بررسی اقلام کالاهای صادراتی کشورها حکایت از آن دارد که سهم چشمگیری از صادرات این کشورها را مواد کانی معدنی (نظیر نفت خام و فرآورده‌های آن) تشکیل می‌دهد. به این ترتیب کالاهای صنعتی سهم نازلی از صادرات اغلب این کشورها را تشکیل می‌دهند و در مقابل بخش مهمی از صادرات کشورها را کالاهای خام اولیه تشکیل می‌دهد. سهم صادرات مواد اولیه از کل صادرات کالایی برای بسیاری از کشورهای قاره آفریقا از جمله الجزایر، مصر، آفریقای مرکزی، نیجریه، اتیوپی، غنا، گینه و کنیا بالا (بیش از ۶۰ درصد) بوده است، حال آن که برای کشورهای محدودی از جمله مغرب، تونس و موریتانی سهم قابل ملاحظه‌ای از صادرات کالایی صادرات صنعتی (بیش از ۶۰ درصد) است.

جدول ۶- ساختار تجارت کشورهای قاره آفریقا طی دو مقطع زمانی ۱۹۹۰ و ۲۰۰۴

رابطه مبادله ۱۹۸۰=۱۰۰	صادرات فن‌آوری بالا از صادرات (%)		صادرات صنعتی از صادرات (%)		صادرات اولیه از صادرات (%)		صادرات کالا و خدمات از GDP (%)		واردات کالا و خدمات از GDP (%)		شرح
	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	
..	۱۹	۱۸	۷۷	۷۲	۱۸	۲۳	۲۴	۱۹	۲۴	۱۹	جهان
..	۲۴	..	۷۴	۵۹	۲۲	۳۸	۳۹	۲۵	۳۶	۲۴	در حال توسعه
..	۲	..	۹	..	۹۱	..	۳۲	۲۲	۳۰	۲۴	ج. ا. ایران
..	۴	..	۳۰	..	۷۰	۷۳	۳۳	۲۷	۳۴	۲۶	آفریقا (زیر صحرا)
۷۵	۱	..	۲	۳	۹۸	۹۷	۴۰	۲۳	۲۶	۲۵	۱- الجزایر
۵۰	۱	..	۳۱	۴۲	۶۴	۵۷	۲۹	۲۰	۲۹	۳۳	۲- مصر
..	۴۷	۴۰	۳۶	۳۱	۳- لیبی

رابطه مبادله ۱۹۸۰=۱۰۰	صادرات فن آوری بالا از صادرات (%)		صادرات صنعتی از صادرات (%)		صادرات اولیه از صادرات (%)		صادرات کالا و خدمات از GDP (%)		واردات کالا و خدمات از GDP (%)		شرح
	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	
۱۰۹	۱۰	..	۶۹	۵۲	۳۱	۴۸	۳۳	۲۶	۳۹	۳۲	۴- مغرب
..	.	..	۲	..	۹۸	..	۱۸	..	۲۱	..	۵- سودان
۸۰	۵	۲	۷۸	۶۹	۲۲	۳۱	۴۵	۴۴	۴۸	۵۱	۶- تونس
..	۱۰۰	۷۱	۳۹	۵۵	۲۱	۷- آنگولا
۱۰۸	۲	..	۹	..	۹۱	..	۱۵	۱۴	۲۶	۲۶	۸- بنین
۱۱۰	۰۰	۰۰	۰۰	۰۰	۰۰	۰۰	۴۰	۵۵	۳۲	۵۰	۹- بوتسوانا
۱۵۰	۱۰	..	۸	..	۹۲	..	۹	۱۱	۲۳	۲۴	۱۰- بورکینا فاسو
۳۶	۶	..	۵	..	۹۵	..	۹	۸	۲۵	۲۸	۱۱- بوروندی
۱۴۰	۱	۳	۵	۹	۹۵	۹۱	۲۶	۲۰	۲۶	۱۷	۱۲- کامرون
۹۱	۸۸	۳۱	۱۳	۶۴	۴۴	۱۳- کیپ ورد
۳۸	۳۷	..	۶۳	..	۱۱	۱۵	۱۶	۲۸	۱۴- آفریقای مرکزی
۹۳	۵۲	۱۳	۳۶	۲۸	۱۵- چاد
۵۲	۱۶	۱۴	۳۱	۳۵	۱۶- کومور
۱۲۵	۸۴	۵۴	۵۷	۴۶	۱۷- کنگو
۹۰	۸	..	۲۰	..	۷۸	..	۴۸	۳۲	۳۸	۲۷	۱۸- ساحل عاج
۱۱۲	۱۹	۳۰	۲۲	۲۹	۱۹- ج. د. کنگو
..	۸	..	۴۴	۲۰- جیبوتی
..	۳۲	..	۷۰	۲۱- گینه استوایی
..	۱۳	..	۸۶	..	۲۲- اریتره
..	۱۱	..	۸۹	..	۱۹	۸	۴۰	۱۲	۲۳- اتیوپی
۴۱	۱۵	..	۷	..	۹۳	..	۶۱	۴۶	۴۰	۳۱	۲۴- گابن
۶۳	.	..	۲۷	..	۷۳	..	۴۲	۶۰	۵۲	۷۲	۲۵- گامبیا
۵۹	۴	..	۱۴	..	۸۵	..	۳۵	۱۷	۵۴	۲۶	۲۶- غنا
..	۲۵	..	۷۵	..	۲۱	۳۱	۲۳	۳۱	۲۷- گینه
۷۵	۳۵	۱۰	۴۹	۳۷	۲۸- گینه بیسائو
۹۱	۳	۴	۲۱	۳۰	۷۹	۷۰	۲۶	۲۶	۳۲	۳۱	۲۹- کنیا
۶۹	۴۸	۱۷	۱۰۵	۱۲۲	۳۰- لسوتو
											۳۱- لیبیا
۹۹	۱	۸	۲۲	۱۴	۷۶	۸۵	۳۲	۱۷	۴۸	۲۸	۳۲- ماداگاسکار
۵۰	۲	۴	۱۶	۷	۸۴	۹۳	۲۷	۲۴	۴۹	۳۳	۳۳- مالاوی
۹۷	۲	۲۸	۱۷	۳۶	۳۴	۳۴- مالی
۱۳۱	۲۹	۴۶	۷۰	۶۱	۳۵- موریتانی
۹۶	۴	۱	۷۱	۶۶	۲۸	۳۴	۵۶	۶۴	۵۶	۷۱	۳۶- موریس
۳۹	۹	..	۳	..	۹۶	..	۳۰	۸	۳۸	۳۶	۳۷- موزامبیک
۸۷	۳	..	۴۱	..	۵۸	..	۴۶	۵۲	۴۵	۶۷	۳۸- نامیبیا
۵۷	۳	..	۸	..	۹۱	..	۱۶	۱۵	۲۶	۲۲	۳۹- نیجر
۶۸	۲	..	۲	..	۹۸	..	۵۵	۴۳	۳۷	۲۹	۴۰- نیجریه
											۴۱- ریونیون

شرح	واردات کالا و خدمات از GDP (%)		صادرات کالا و خدمات از GDP (%)		صادرات اولیه از صادرات (%)		صادرات صنعتی از صادرات (%)		فناوری بالا از صادرات (%)		رابطه مبادله ۱۹۸۰=۱۰۰
	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	
۴۲- رواندا	۱۴	۲۷	۱۰	۶	۹۰	..	۱۰	..	۲۵	۱۵۶	
۴۳- سنت هلنا											
۴۴- سائوتومه و پرنسپ	۷۲	۹۵	۱۴	۳۹	
۴۵- سنگال	۳۰	۴۰	۲۵	۲۸	۷۷	۶۱	۲۳	۳۹	۶	۶۰	
۴۶- سیشل											
۴۷- سیرالئون	۲۴	۳۹	۲۲	۲۳	۷	..	۳۱	..	
۴۸- سومالی											
۴۹- آفریقای جنوبی	۱۹	۲۷	۲۴	۲۷	..	۴۲	..	۵۸	۶	۹۵	
۵۰- سوازیلند	۸۷	۹۲	۷۵	۸۴	..	۲۳	..	۷۶	۱	۹۴	
۵۱- توگو	۴۵	۴۷	۳۳	۳۴	۸۹	۵۳	۹	۴۷	..	۲۵	
۵۲- اوگاندا	۱۹	۲۸	۷	۱۴	..	۸۵	..	۱۵	۱۳	..	
۵۳- تانزانیا	۳۷	۲۹	۱۳	۱۹	..	۸۰	..	۲۰	۲	..	
۵۴- زامبیا	۳۷	۲۷	۳۶	۲۰	..	۹۰	..	۱۰	۱	۵۳	
۵۵- زیمبابوه	۲۳	۴۴	۲۳	۳۶	۶۸	۷۲	۳۱	۲۸	۲	۱۲۳	

Source: UNDP, Human Development Report 2006, Human Development Indicators, 2006, pp: 339-342

۵. ساختار مهم‌ترین شرکای تجاری کشورهای قاره آفریقا

۵-۱. تحلیل مقاصد اصلی صادرات کشورهای قاره آفریقا

مقاصد اصلی ساختار صادرات کشورهای قاره آفریقا طی دو مقطع ۱۹۹۵ و ۲۰۰۴ در جدول (۷) نشان داده شده است. مطابق اطلاعات آماری این جدول، در سال ۱۹۹۵، اولین و بزرگ‌ترین مقصد صادراتی کشورهای قاره آفریقا، کشورهای قاره اروپا به خصوص کشورهای عضو اتحادیه اروپا بوده است.

کشورهایی از قاره آفریقا که سهم عظیم از صادرات به بازار اروپا (بیش از ۴۰ درصد از کل صادرات کشور) روانه می‌شود: الجزایر، مصر، لیبی، مغرب، تونس، برونیدی، کامرون، کیپ ورد، آفریقای مرکزی، ساحل عاج، جمهوری دموکراتیک کنگو، اتیوپی (۲۹/۶٪)، گامبیا، غنا، گینه، لیبیا، ماداگاسکار، مالاوی (۳۷/۳٪)، موریتانی، موریس، موزامبیک، نیجر، ریونیون، سائوتومه و پرنسپ، سیشل، سیرالئون، آفریقای جنوبی (۳۴/۴٪)، اوگاندا و تانزانیا (۳۵/۸٪) جمعاً به

تعداد ۲۹ کشور؛

کشورهایی از آفریقا که سهم عظیم از صادرات آن‌ها به بازار آسیا (بیش از ۴۰ درصد از کل صادرات) روانه می‌شود: سودان، آنگولا، بنین، بورکینا فاسو، کنگو، گینه بیسائو، مالی، رواندا و سومالی (۹ کشور)؛

کشورهایی از آفریقا که سهم عظیم از صادرات آن‌ها به بازار آمریکا (بیش از ۴۰ درصد از کل صادرات کشور) روانه می‌شود: گابن، آنگولا، چاد، کومور، گینه استوایی و نیجریه به تعداد ۶ کشور؛

کشورهایی از آفریقا که سهم مهم از صادرات آن‌ها به بازار آفریقا (بیش از ۴۰ درصد از صادرات کشور) روانه می‌شود: جیبوتی، کنیا، سنت هلنا (۳/۳۰٪)، سنگال، توگو، زامبیا و زیمبابوه (۲۱/۳٪): ۷ کشور؛

ضمناً مطابق گزارش آماری کنفرانس توسعه و تجارت ملل متحد، برای ۷ کشور از قاره آفریقا شامل بوتسوانا، اریتره، لسوتو، موزامبیک، نامیبیا، سنت هلنا و سوازیلند گزارشی از ساختار واردات ارائه نشده است.

جدول ۷ - ساختار صادرات کشورهای قاره آفریقا: مقاصد اصلی صادرات (ارقام به میلیارد دلار و درصد)

شرح	جهان		اقتصادهای توسعه یافته										اقتصادهای در حال توسعه			
			اروپا		آمریکا		ژاپن		اروپای شرقی و CIS		آفریقا		آسیا			
	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰		
۱- الجزایر	۱۱/۰۱	۳۱/۸۵	۷۰/۲	۵۵/۲	۱۹/۶	۳۰/۱	۰/۹	۰/۳	۲/۳	۰/۲	۲/۵	۲/۲	۲/۳	۷		
۲- مصر	۲/۵۹	۱۱/۲۴	۴۳/۳	۴۲/۴	۸/۸	۱۳	۲/۷	۰/۵	۱۸/۱	۱/۱	۳/۷	۶/۶	۱۵/۲	۲۲/۳		
۳- لیبی	۱۳/۸۸	۱۹/۲۵	۸۴/۸	۸۳/۲	۰/۰	۲	۰/۰	۰/۰	۷/۶	۱/۳	۳/۳	۳/۱	۴/۲	۹/۹		
۴- مغرب	۴/۵۷	۱۰/۷۳	۶۳	۷۰/۸	۲/۱	۵/۴	۳/۶	۱/۲	۱/۲	۱/۳	۶/۷	۴/۵	۱۲/۲	۱۱/۹		
۵- سودان	۰/۵۲	۴/۱۴	۳۹	۵	۲/۸	۰/۴	۶	۱۳/۷	۹/۱	۰/۱	۷/۱	۳/۲	۲۴/۹	۶۸/۴		
۶- تونس	۳/۵۶	۹/۸۳	۷۷/۶	۸۰/۱	۰/۹	۲/۳	۰/۳	۰/۵	۳	۰/۲	۹/۵	۸/۱	۷/۶	۴/۰		
۷- آنگولا	۳/۷۵	۱۰/۸۵	۳۶/۴	۱۰/۵	۵۲/۲	۴۰/۲	۱/۳	۰/۱	۵/۶	۰/۰	۰/۵	۲/۶	۰/۰	۴۲/۳		
۸- بنین	۰/۱۲	۰/۳۷	۲۳/۹	۱۱	۲۳/۴	۰/۳	۰/۱	۰/۰	۰/۰	۰/۱	۴۰	۲۵/۵	۶/۹	۶۲/۱		
۹- بورکینا فاسو	۰/۱۵	۰/۳۹	۵۲/۵	۱۳/۶	۰/۱	۰/۱	۱/۳	۲/۶	..	۰/۰	۲۲/۶	۱۵/۱	۱۵/۷	۶۱		
۱۰- بوروندی	۰/۰۸	۰/۰۵	۴۳/۲	۵۲/۹	۱۱/۸	۵/۷	۰/۵	۰/۵	..	۰/۸	۸/۷	۹	۰/۷	۵/۷		
۱۱- کامرون	۲/۰۳	۳/۱۶	۶۹	۶۲/۸	۱۴/۹	۱۰	۰/۴	۰/۲	۰/۵	۰/۱	۹/۳	۱۰/۷	۵/۷	۱۰/۳		
۱۲- کیپ ورد	۰/۰۱	۰/۰۲	۹۱/۲	۷۸/۳	۱/۹	۱۷/۵	..	۰/۳	۲/۹	۱	..	۲/۲		
۱۳- آفریقای مرکزی	۰/۳۸	۰/۱۳	۳۵/۴	۶۹/۳	۰/۷	۶/۴	۰/۰	۱/۶	۰/۰	۰/۱	۵۹/۸	۶	۴	۱۶/۳		
۱۴- چاد	۰/۰۹	۰/۹۹	۷۵	۷/۹	۱/۳	۷۶	۱۲/۵	۰	۰/۷	۰/۰	۱/۳	۱/۲	۹	۱۴/۹		
۱۵- کومور	۰/۰۲	۰/۰۴	۷۶/۵	۲۹	۱۹/۱	۴۲/۴	۲/۷	۱/۴	۰/۰	۰/۱	۰/۳	۳/۴	۰/۶	۲۲/۶		
۱۶- کنگو	۱/۲	۳/۹۶	۶۴/۲	۷/۹	۲۹/۵	۲۰/۷	۰/۱	۰/۲	۰/۱	۰/۰	۲/۸	۲/۸	۰/۱	۵۷/۹		
۱۷- ساحل عاج	۲/۸۱	۶/۲۴	۵۴/۱	۴۵/۴	۶	۱۲/۵	۱/۷	۰/۳	۲/۴	۰/۳	۳/۴	۳۱/۹	۲۸/۶	۷/۴		
۱۸- ج.د. کنگو	۱/۳۵	۱/۲۶	۶۵/۴	۶۵/۸	۱۸/۷	۹/۵	۲/۴	۰/۷	۰/۳	۰/۰	۷/۷	۱۵/۸	۵/۲	۷/۷		
۱۹- جیبوتی	۰/۰۶	۰/۲۵	۷/۶	۳/۴	..	۰/۴	۰/۱	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۵۸/۲	۶۹/۲	۳۴/۱	۲۷		
۲۰- گینه استوایی	۰/۰۴	۳/۱۹	۹۳/۵	۲۸/۹	۲۵/۳	۴۴/۳	۰/۰	۱/۴	۴/۸	۰/۰	۱/۷	۰/۱	۰/۰	۲۵/۱		
۲۱- اتیوپی	۰/۲۹	۰/۷۷	۴۱/۲	۲۹/۶	۱۱/۲	۶	۱۴/۹	۸/۸	۴/۲	۰/۶	۱۲/۷	۱۹	۱۰/۹	۱۶/۷		
۲۲- گابن	۲/۴۸	۴/۵۲	۴۷/۴	۱۴/۶	۲۹/۵	۵۲/۷	۴/۱	۰/۲	۰/۶	۰/۴	۴/۷	۳/۲	۲/۴	۱۳/۹		
۲۳- گامبیا	۰/۱۷	۰/۰۴	۵۴/۸	۵۳/۳	۰/۰	۱/۴	۳۴/۶	۲/۲	۰/۷	۰/۸	۶/۸	۵/۶	۲/۵	۳۶/۵		
۲۴- غنا	۱/۲۴	۲/۳۳	۶۶/۱	۵۰/۶	۱۳/۵	۷/۳	۵	۴/۱	۴/۷	۵/۹	۲/۶	۱۰	۴/۳	۱۰/۲		
۲۵- گینه	۰/۶۱	۰/۹۶	۶۱/۴	۴۰/۵	۲۳/۱	۹/۵	۱/۱	۰/۱	۲/۳	۲۳/۳	۸/۵	۸/۸	۳/۱	۱۷/۷		
۲۶- گینه بیسائو	۰/۰۳	۰/۱۱	۵۵/۵	۴/۹	۰/۳	۲۳/۳	۰/۴	۰/۴	۲	..	۴/۴	۱۵/۵	۶۷/۵	۵۵/۹		
۲۷- کنیا	۱/۱۲	۳/۲۶	۳۸/۱	۳۱/۲	۳	۱۰/۸	۱	۱	۱/۴	۰/۸	۳۹	۳۸/۷	۹	۱۴/۹		
۲۸- لیبیا	۱/۹۴	۰/۶۹	۸۳/۷	۷۶/۱	۲/۶	۱۲/۷	۰/۰	۰/۰	۰/۲	۰/۲	۰/۲	۰/۲	۵	۶		
۲۹- ماداگاسکار	۰/۳۷	۱/۲۷	۴۷/۹	۴۸	۲۹/۵	۳۷/۲	۵/۵	۲/۳	۰/۷	۰/۱	۱۰	۵/۴	۶/۱	۵/۱		
۳۰- مالاوی	۰/۴۲	۰/۴۸	۵۰/۶	۳۷/۳	۱۱/۷	۱۲/۵	۱۲/۸	۲/۵	..	۶/۴	..	۱۶/۸	۳۰	۸		
۳۱- مالی	۰/۲۵	۰/۳۲	۳۷/۱	۲۲/۳	۶/۴	۱/۲	۱/۲	۰/۱	۱۳/۹	۰/۱	۱۴/۴	۷	۲۶	۶۵/۸		
۳۲- موریتانی	۰/۴۷	۰/۷۹	۶۰/۱	۵۳/۷	..	۰/۹	۱۹/۷	۱۲/۹	۱۳	۵/۴	۵/۶	۱۶/۸	۰/۷	۸/۷		
۳۳- موریس	۱/۲	۱/۹۱	۸۰/۵	۶۹/۶	۱۳/۲	۱۴	۰/۲	۰/۴	۰/۱	۰/۲	۴/۱	۱۱/۷	۱/۴	۳/۴		
۳۴- موزامبیک	۰/۳۸	۱/۳۴	۲۲/۳	۷۳/۶	۷/۵	۰/۸	۴	۱/۲	۱/۲	۰/۶	۳/۱	۱۰/۲	۶۰/۷	۷		
۳۵- نیجر	۰/۲۸	۰/۲۸	۶۴/۴	۴۸/۸	۰/۱	۹/۷	۲۰/۳	۸	۱۴/۲	۲۹/۴	..	۴		
۳۶- نیجریه	۱۰/۲۷	۳۳/۶۹	۳۶/۶	۱۷/۷	۵۵/۴	۴۶/۴	۰/۰	۳/۹	۰/۲	۰/۰	۶/۵	۸	۰/۳	۱۵/۲		
۳۷- ریونیون	۰/۱۸	۰/۲۱	۸۶/۲	۸۰/۷	۰/۰	۰/۶	۳/۱	۶/۱	۶/۲	۶/۹	۰/۰	۰/۱		

شرح	جهان		اقتصادهای توسعه یافته						اقتصادهای در حال توسعه				
			اروپا		آمریکا		ژاپن		اروپای شرقی و CIS		آفریقا		آسیا
	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	
۳۸- رواندا	۰/۱	۰/۲۱	۶۴/۴	۱۰/۷	۲/۶	۶/۴	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰
۳۹- سنت هلنا	۰/۰۱	۰/۰۲	۲۳/۱	۲۲/۳	۵/۶	۲۱/۴	۵۱/۹	۹/۱	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰
۴۰- سائوتومه و پرنسیپ	۰/۰۳	۰/۰۱	۷۳/۸	۶۳/۵	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰
۴۱- سنگال	۰/۸۶	۱/۳۹	۴۷/۷	۲۶/۷	۰/۲	۰/۳	۱/۹	۱/۲	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰
۴۲- سیشل	۰/۰۱	۰/۳۵	۹۲	۸۱/۷	۰/۳	۲/۵	۰/۱	۹	۰/۲	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰
۴۳- سیرالئون	۰/۱۴	۰/۱۸	۶۶/۲	۸۱/۵	۷/۲	۲۵/۸	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰
۴۴- سومالی	۰/۱۵	۰/۲	۴۰/۱	۱/۱	۰/۴	۰/۳	۰/۳	۰/۶	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰
۴۵- آفریقای جنوبی	۳۰/۴۳	۴۵/۵۶	۲۹/۸	۳۴/۴	۸/۷	۱۱	۴/۵	۹	۰/۴	۰/۲	۰/۴	۱/۸	۱/۳
۴۶- توگو	۰/۲۷	۰/۵۵	۴۴/۴	۱۴/۳	۱۳/۶	۰/۴	۰/۱	۰/۱	۰/۳	۵/۱	۰/۳	۱۸/۴	۵۸
۴۷- اوگاندا	۰/۱۸	۰/۷۴	۷۶/۱	۴۸/۴	۱۰/۳	۴/۱	۳/۵	۱/۱	۰/۷	۰/۷	۰/۷	۶/۹	۲۹/۸
۴۸- تانزانیا	۰/۴۲	۱/۳	۴۲/۷	۳۵/۸	۲/۷	۷	۳/۹	۵/۵	۰/۸	۱/۴	۰/۸	۸/۷	۱۹/۳
۴۹- زامبیا	۰/۵۴	۱/۲	۳۱/۵	۲۴/۸	۱/۶	۲/۵	۳/۱	۷/۷	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۶۴/۵	۳۷/۸
۵۰- زیمبابوه	۱/۴۹	۳/۶۹	۴۴/۱	۱۴/۱	۸/۴	۲/۱	۵/۵	۳	۱	۱	۱	۱/۳	۲۱/۳

Sources: UNCTAD, HandBook of Statistics, 2005, pp:52-66, New York and Geneva

۲-۵. تحلیل مبادی اصلی واردات کشورهای قاره آفریقا

مبادی اصلی واردات کشورهای قاره آفریقا در دو مقطع ۱۹۹۵ و ۲۰۰۴ در جدول (۸) نشان داده شده است. مطابق اطلاعات آماری این جدول، در سال ۱۹۹۵، اولین و بزرگترین مبادی وارداتی قاره آفریقا کشورهای اروپایی بویژه EU بوده که قسمت مهمی از واردات بسیاری از کشورهای آفریقا را تامین می‌کند.

کشورهایی از قاره آفریقا که سهم عظیمی از واردات آنها از بازار اروپا (بیش از ۴۰ درصد از واردات کشور) تامین می‌شود، شامل: الجزایر، مصر (۳۸/۲٪)، لیبی، مغرب، تونس، آنگولا، بروندي، بورکینا فاسو، کامرون، کیپ ورد، آفریقای مرکزی (۲۹/۲٪)، چاد، کومور، ساحل عاج، ج. د. کنگو، گینه استوایی، گابن، اتیوپی (۲۹/۶٪)، غنا (۳۲/۱٪)، گینه بیسائو، لیبیا، ماداگاسکار، مالاوی (۳۷/۳٪)، موریتانی، موزامبیک، نیجر، نیجریه (۳۷/۵٪)، ریونیون، سائوتومه و پرنسیپ، سنگال، سیشل، سیرالئون، آفریقای جنوبی، توگو، اوگاندا و تانزانیا جمعاً به تعداد ۳۷ کشور است.

کشورهایی از آفریقا که سهم عظیمی از واردات آنها از آسیا (بیش از ۴۰ درصد از واردات کشور) تامین می‌شود: سودان، موریس، بنین، جیبوتی، اتیوپی، کنیا، لیبیا، ماداگاسکار، توگو و تانزانیا به تعداد ۱۰ کشور؛

کشورهایی از آفریقا که سهم عظیمی از واردات آنها از بازار آفریقا (بیش از ۴۰ درصد از واردات کشور) تامین می‌شود: مالاوی، مالی، رواندا (۳۸/۶٪)، سومالی، اوگاندا، جیبوتی، زامبیا و زیمبابوه به تعداد ۸ کشور؛

کشورهایی از آفریقا که سهم عظیمی از واردات آنها از ایالات متحده آمریکا (بیش از ۴۰ درصد از واردات کشور) تامین می‌شود: آنگولا تنها کشوری است که چنین وضعیتی دارد؛ ضمناً برای ۷ کشور از قاره آفریقا شامل بوتسوانا، اریتره، لسوتو، موزامبیک، نامیبیا، سنت هلنا، سوازیلند گزارشی از ساختار واردات ارائه نشده است.

جدول ۸ - ساختار واردات کشورهای قاره آفریقا: مبادی اصلی واردات (ارقام به میلیارد دلار و درصد)

شرح	جهان		اقتصادهای توسعه یافته						اقتصادهای در حال توسعه					
			اروپا		آمریکا		ژاپن		اروپای شرقی و CIS		آفریقا		آسیا	
	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰
۱- الجزایر	۲۰/۴۴	۹/۶۸	۶۷/۶	۶۳/۱	۱۴/۹	۶/۳	۴/۶	۲/۸	۲/۷	۵	۲/۶	۱/۹	۳/۹	۲۰۰۴
۲- مصر	۲۷/۳۱	۹/۲۲	۴۹	۳۸/۲	۱۴/۸	۱۳/۱	۳/۷	۳/۱	۶/۴	۴/۶	۱/۴	۳	۱۱/۷	۲۳/۶
۳- لیبی	۷/۶	۵/۶۶	۷۰/۸	۶۴/۵	۲/۲	۱/۷	۴/۳	۲/۶	۱/۵	۲/۳	۵/۳	۹	۱۱/۹	۱۸/۳
۴- مغرب	۱۹/۳۶	۷/۹۱	۵۲/۹	۶۴/۵	۷/۶	۳/۷	۱/۶	۱/۳	۳	۴/۱	۶/۹	۴/۱	۱۳/۶	۱۷/۸
۵- سودان	۴/۲۴	۱/۳۱	۴۲/۸	۲۱/۵	۴/۱	۳/۱	۳/۹	۳/۸	۳/۵	۲/۲	۱۶/۲	۸/۳	۲۹	۴۵/۶
۶- تونس	۱۴/۰۲	۶/۱۳	۶۸	۷۴/۹	۵/۷	۲/۲	۱/۶	۰/۸	۲/۵	۳/۴	۵/۷	۶	۸/۳	۸/۹
۷- آنگولا	۵/۱۱	۱/۷۲	۷۲/۹	۴۴/۷	۱۰/۱	۱۳/۲	۱/۹	۶/۷	۰/۲	۰/۹	۲/۳	۱۲/۵	۵/۲	۱۳/۱
۸- بنین	۲/۰۵	۰/۲۷	۳۷/۴	۳۰/۱	۸/۹	۲/۷	۳/۱	۰/۷	۰/۸	۰/۱	۲۷/۸	۱۷/۲	۲۰	۴۷/۳
۹- بورکینا فاسو	۱/۰۵	۰/۵۴	۴۶/۱	۴۴/۳	۷/۷	۳/۱	۴/۲	۰/۴	۰/۱	۳/۹	۲۸/۲	۳۶/۷	۳/۷	۶/۷
۱۰- برونڈی	۰/۲۳	۰/۲۴	۴۷/۲	۳۳/۲	۱/۲	۸/۷	۷/۳	۴/۴	۰/۰	۰/۳	۱۲	۳۹/۸	۱۸/۶	۹/۴
۱۱- کامرون	۲/۳۴	۱/۵۶	۶۹/۴	۵۴/۷	۶/۷	۵	۵/۷	۰/۹	۰/۹	۱/۶	۸/۲	۱۹/۷	۶/۸	۱۴/۹
۱۲- کیپ ورد	۰/۴۶	۰/۱۵	۷۹/۲	۶۸/۴	۴/۶	۱۲/۱	..	۰/۱	۳/۴	۰/۴	۴/۱	۶/۱	۰/۹	۵/۳
۱۳- آفریقای مرکزی	۰/۲۱	۰/۱۸	۶۴/۴	۲۹/۲	۰/۸	۱۵/۹	۴/۳	۱/۱	۰/۲	۰/۲	۲۴/۴	۱۹/۱	۴/۹	۷/۱
۱۴- چاد	۰/۴۱	۰/۱۷	۶۵/۹	۵۴/۷	۵/۳	۱۱/۶	۳/۸	۰/۱	۰/۱	۲/۶	۲۱/۳	۲۲/۳	۳/۳	۸/۱
۱۵- کومور	۰/۱۲	۰/۰۹	۸۲/۵	۴۰/۲	..	۰/۸	۵/۵	۰/۴	..	۱/۲	۰/۱	۲/۱	۵	۲۵/۷
۱۶- کنگو	۱/۵۷	۰/۶	۶۶	۴۱/۵	۶/۲	۵/۲	۴/۲	۰/۷	۰/۷	۰/۹	۴	۱۵/۱	۴/۸	۱۸/۴
۱۷- ساحل عاج	۳/۵۹	۲/۱	۵۱/۶	۴۵/۹	۵/۳	۳/۸	۲/۴	۱/۲	۰/۸	۳/۶	۲۹/۹	۲۵/۷	۳/۸	۱۵/۸
۱۸- ج.د. کنگو	۱/۳۱	۱/۳	۵۸/۹	۴۱/۱	۷/۷	۶/۲	۴/۱	۰/۸	۰/۶	۰/۲	۱۱/۸	۳۹/۸	۱۵/۹	۸
۱۹- جیبوتی	۰/۹۹	۰/۲۲	۴۹	۱۸/۵	۳/۵	۵	۵/۴	۳/۵	۰/۶	۰/۲	۱۲/۲	۱۳/۶	۲۴/۶	۵۳/۷
۲۰- گینه استوایی	۰/۸۷	۰/۱	۵۲/۶	۴۲/۳	۰/۱	۲۷/۳	۰/۲	۱	۰/۲	۲/۲	۴۳/۱	۲۵/۶	۱/۶	۲/۴
۲۱- اتیوپی	۳/۳	۱/۰۸	۵۲/۴	۱۸/۶	۶/۳	۱۵/۷	۶/۵	۳/۱	۱۴/۵	۴/۹	۳/۷	۳/۳	۸/۷	۴۵/۱
۲۲- گابن	۱/۵۸	۰/۸۵	۷۱/۵	۷۱/۵	۰/۷	۷/۱	۴/۹	۱/۷	۰/۱	۰/۱	۱۰/۸	۱۰/۶	۴/۶	۴/۹
۲۳- گامبیا	۰/۲۳	۰/۲۳	۴۹/۸	۲۴/۲	۰/۱	۴/۴	۳/۸	۰/۶	۳/۵	۰/۵	۹/۶	۱۹/۲	۲۹	۴۳/۵
۲۴- غنا	۵/۲۱	۱/۶۱	۴۶/۸	۳۲/۱	۱۰/۴	۷/۵	۴/۸	۲	۰/۷	۰/۷	۲۳/۱	۲۴/۵	۷/۲	۲۵/۳
۲۵- گینه	۱/۰۹	۰/۵۸	۶۲/۴	۴۵/۵	۹/۲	۶/۳	۳/۶	۱/۴	۰/۱	۱/۹	۱۴/۴	۱۵/۸	۷/۴	۲۵/۵
۲۶- گینه بیسائو	۰/۱۴	۰/۱۲	۶۱/۳	۳۹/۶	۱/۱	۱	۱۰/۹	۰/۲	۳/۲	۰/۳	۱۲/۸	۲۸/۲	۸	۱۴/۳
۲۷- کنیا	۵/۵۶	۲/۰۴	۴۵/۵	۲۲/۹	۹	۸/۱	۱۱/۹	۵/۱	۰/۳	۰/۸	۴/۷	۱۳/۸	۱۸/۴	۴۶/۲
۲۸- لیبیا	۵/۱۷	۴/۲۶	۳۸/۹	۱۱/۶	۱/۲	۱/۳	۲۸	۱۹/۹	۵/۷	۵/۵	۰/۷	۱/۶	۲۴/۶	۵۸/۸
۲۹- ماداگاسکار	۱/۷۷	۰/۶۱	۴۸/۵	۲۹/۱	۲/۳	۲/۳	۶	۱/۶	۰/۷	۰/۳	۵/۳	۶/۴	۱۱/۹	۴۷/۸
۳۰- مالاوی	۰/۶۳	۰/۶۳	۳۸/۹	۱۸/۳	۲/۴	۳/۹	۷	۱/۵	۰/۰	۰/۱	۴۲/۱	۵۷/۹	۳	۱۵/۱
۳۱- مالی	۱/۸۸	۰/۷۱	۴۱/۷	۲۷/۴	۲	۲/۹	۱/۴	۰/۳	۰/۷	۱/۶	۴۳/۸	۴۷/۶	۶/۴	۸/۹
۳۲- موریتانی	۱/۱۸	۰/۳۹	۶۹/۱	۴۶/۹	۶/۵	۷/۶	۲/۳	۲/۷	۰/۶	۲/۹	۶/۷	۱۰/۳	۹/۳	۱۶/۵
۳۳- موریس	۲/۸۹	۱/۶۲	۳۹	۳۳/۲	۴/۹	۱/۲	۵/۹	۲/۷	۰/۱	۰/۳	۱۲/۹	۱۵/۵	۳۱/۸	۳۹/۹
۳۴- نیجر	۰/۷۱	۰/۳۹	۴۴/۵	۴۰/۷	۷/۲	۵/۶	۶	۰/۵	۰/۰	۰/۷	۲۷/۸	۳۳/۵	۷/۵	۱۲/۷
۳۵- نیجریه	۱۹/۱۵	۴/۳۲	۶۴/۱	۳۷/۵	۹/۱	۹/۳	۶	۲/۲	۱/۴	۱/۷	۰/۸	۵/۸	۱۱/۹	۲۳/۶
۳۶- ریونیون	۲/۷۲	۲/۰۸	۷۹/۷	۸۰/۴	۰/۵	۰/۶	۲/۲	۲/۱	..	۰/۰	۳/۷	۶	۹/۲	۹/۲
۳۷- رواندا	۰/۴۸	۰/۲۹	۵۲/۲	۲۵/۵	۱/۸	۲/۹	۶/۹	۰/۸	۰/۲	۱/۲	۲۱/۱	۳۸/۶	۱۱/۸	۶/۵

شرح	جهان		اقتصادهای توسعه یافته						اقتصادهای در حال توسعه					
			اروپا		آمریکا		ژاپن		اروپای شرقی و CIS		آفریقا		آسیا	
	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴
۳۸- سائوتومه و پرنسیپ	۰/۰۵	۰/۰۷	۶۵/۴	۷۶/۲	۲۹/۶	۵/۷	۴/۱	۳/۴	..	۰/۲	۰/۲	۷/۹	۰/۳	۵/۸
۳۹- سنگال	۱/۳۹	۳/۱۳	۵۵/۶	۴۹/۹	۷/۴	۳/۸	۲/۹	۰/۸	۰/۵	۲/۷	۲۱/۱	۲۱	۹/۴	۱۶/۳
۴۰- سیشل	۰/۱۹	۰/۵۵	۳۸	۴۳/۳	۱/۹	۲/۲	۶/۱	۰/۹	۰/۱	۱/۶	۱۷/۹	۱۰/۳	۳۴	۲۹/۹
۴۱- سیرالئون	۰/۲	۰/۶۱	۵۰/۵	۴۷/۲	۹/۶	۷/۸	۵/۲	۰/۷	۰/۵	۶/۴	۲۴/۵	۱۷	۷/۳	۱۵/۵
۴۲- سومالی	۰/۳۹	۰/۵۶	۶۲/۶	۵	۳/۹	۱/۸	۲/۳	۰/۰	۰/۳	..	۱۱/۳	۴۵/۱	۱۶/۵	۲۹/۸
۴۳- آفریقای جنوبی	۲۹/۳۶	۵۱/۸۹	۴۳/۲	۴۱/۹	۱۲/۸	۹/۱	۸	۸/۹	۰/۴	۰/۲	۲/۱	۴/۲	۲۷/۴	۳۰/۲
۴۴- توگو	۰/۵۸	۱/۲۷	۵۹	۴۰/۲	۶/۴	۲/۴	۴/۳	۱/۵	۰/۲	۲/۸	۲۰/۳	۱۰/۴	۸/۳	۴۰/۳
۴۵- اوگاندا	۰/۵۸	۱/۵۲	۳۹/۹	۲۰/۸	۵/۴	۴/۹	۴/۶	۴/۶	۰/۴	۰/۳	۳۸/۸	۴۰/۱	۱۰/۵	۲۷/۹
۴۶- تانزانیا	۱/۰۲	۳/۱	۶۱	۲۰/۴	۳/۵	۵/۴	۷/۷	۲/۸	۰/۸	۰/۲	۴/۳	۲۵/۴	۱۸/۳	۳۸/۸
۴۷- زامبیا	۱/۲۲	۱/۶۹	۴۰/۱	۱۱/۵	۱۰/۸	۲/۵	۶/۷	۱	۰/۲	۰/۱	۳۱/۵	۷۰/۷	۱۰/۳	۱۳/۰
۴۸- زیمبابوه	۱/۸۵	۲/۳۳	۳۲/۶	۱۰/۵	۸	۲/۵	۴/۵	۰/۸	۰/۵	۰/۱	۳۲/۹	۵۹/۸	۵	۹/۴

Sources: UNCTAD, HandBook of Statistics, 2005, pp:67-81, New York and Geneva

آفریقا از واردات جهانی است و لذا این قاره در طول دوره همواره با مازاد تراز تجاری کالایی مواجه بوده است، هرچند روند مازاد تراز تجاری روبه کاهش است؛ سوم اینکه، اولین گروه کالایی وارداتی آفریقا به اقلام مواد غذایی تعلق دارد، حال آن که اولین گروه کالایی صادراتی این قاره را سوختها تشکیل می‌دهند که هر دو گروه کالا طی دو سال رو به افزایش نهاده است. در این میان، سهم کالاهای صنعتی در واردات و به‌خصوص صادرات قاره آفریقا نازل است.

۶. موقعیت قاره آفریقا در گروه‌های کالایی اصلی صادراتی و وارداتی جهان

جدول (۹) گروه‌های اصلی وارداتی و صادراتی قاره آفریقا در مقایسه با سایر مناطق جهان طی دو سال ۲۰۰۰ و ۲۰۰۳ را نشان می‌دهد. با مطالعه اجمالی این جدول نتایج زیر حاصل می‌شود: اول اینکه، سهم واردات کل آفریقا با ۰/۳ واحد افزایش از ۱/۹ درصد به ۲/۱ درصد از واردات جهانی فزونی یافته است، با این وجود همچنان سهم آفریقا از واردات و صادرات جهانی بسیار نازل است؛ دوم اینکه، از مطالعه تطبیقی واردات و صادرات آفریقا نتیجه می‌شود که سهم صادرات آفریقا از صادرات جهانی به مراتب بیشتر از سهم واردات

جدول ۹- توزیع جغرافیایی صادرات و واردات به تفکیک گروه‌های اصلی کالایی

شرح	جهان		آفریقا		غرب آسیا		صادرکنندگان عمده نفت	
	اقتصادهای توسعه یافته		اقتصادهای در حال توسعه		اقتصادهای توسعه یافته		اقتصادهای در حال توسعه	
	در حال توسعه	توسعه یافته	در حال توسعه	توسعه یافته	در حال توسعه	توسعه یافته	در حال توسعه	توسعه یافته
کل تولیدات (میلیون دلار)	۶۲۷۳/۸۵	۴۲۵۵/۷۶	۱۷۱۱/۶۶	۱۲۱/۴	۱۵۶/۷۵	۱۷۸/۷	۳۸۵/۳	۳۹۲/۹
سهم کل تولیدات	۱۰۰	۶۷/۸	۲۷/۳	۱/۹	۲/۵	۲/۸	۶/۱	۵/۳
سهم کل اقلام مواد غذایی	۱۰۰	۶۸/۵	۲۶/۷	۴	۴/۳	۵/۸	۲/۳	۲/۴
سهم مواد خام کشاورزی	۱۰۰	۶۳/۹	۳۳/۳	۲/۳	۲/۹	۲/۹	۳/۱	۳/۱
سهم فلزات و معادن	۱۰۰	۶۷/۳	۲۷/۳	۱/۲	۲/۱	۲	۳/۸	۴

۴۶/۲	۲۸/۶	۱۱/۹	۶۰/۶	۲۹/۴	۱۰۰	۱/۴	۱/۳	۱/۲	۲۰	۵۹/۴	۱۰۰	۲۰۰۰	سهم
۴۱/۹	۲۶/۴	۱۱/۲	۵۶/۷	۳۰/۹	۱۰۰	۲/۱	۱/۵	۱/۳	۲۳/۷	۶۳/۵	۱۰۰	۲۰۰۳	سخت‌ها
۱/۳	۰/۹	۰/۷	۲۹	۶۹/۸	۱۰۰	۲/۸	۲/۵	۱/۹	۲۸/۵	۶۹/۱	۱۰۰	۲۰۰۰	سهم کالاهای
۱/۲	۱/۲	۰/۸	۲۹/۸	۶۸/۷	۱۰۰	۳/۴	۳/۲	۲/۱	۲۹/۱	۶۷/۷	۱۰۰	۲۰۰۳	صنعتی

Sources: UNCTAD, Handbook of Statistics, 2005, pp:82-121

فسفات کلسیم، فولاد، ماشین‌های ریخته‌گری، چوب و کائوچوی طبیعی، کاکائو، چای، توتون و تنباکو است. همچنین، عمده کالاهای وارداتی آفریقا از جهان شامل وسائط نقلیه و قطعات، تراکتور، بولدوزر و تجهیزات آن، نفت و روغن‌های نباتی، گاز طبیعی و مشتقات آن، گندم، برنج، مواد غذایی و دارو است، حال آنکه از ایران کالاهایی از جمله قیر، گاز طبیعی و گوگرد آمونیاک، موم و پارافین و وازلین و روغن‌های صنعتی، فرش و کف‌پوش، کاشی‌سرامیکی، سنگ‌های ساختمانی، لوازم ساختمانی و خانگی، سیمان، وسائط نقلیه و تراکتور و واگن‌های باری، خشکبار، مصنوعات پلاستیکی و صنایع دستی وارد می‌کند.

۱-۶. اقلام کالاهای عمده وارداتی و صادراتی قاره آفریقا با جهان و ایران

در یک مطالعه اجمالی (جدول ۱۰)، اقلام کالاهای مهم وارداتی و صادراتی قاره آفریقا از جهان و ایران بشرح زیر است: عمده کالاهای صادراتی آفریقا به جهان شامل نفت خام و فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی و مشتقات آن، کاکائو، قهوه، مواد معدنی، الماس و سنگ‌های قیمتی، ماهی و فرآورده‌های دریایی، چوب و کائوچو، توتون و تنباکو، پنبه و منسوجات است، حال عمده کالاهای صادراتی آفریقا به ایران سوپر فسفات‌ها، اسیدفسفریک، فرومنگنز، قند و شکر،

جدول ۱۰ - اقلام کالاهای عمده صادراتی و وارداتی قاره آفریقا از جهان و ایران

اقلام کالاهای عمده وارداتی قاره آفریقا از		اقلام کالاهای عمده صادراتی قاره آفریقا به	
ایران	جهان	ایران	جهان
۱. قیر	۱. وسائط نقلیه و قطعات	۱. سوپر فسفات‌ها	۱. نفت خام و فرآورده‌های نفتی
۲. گاز طبیعی و گوگرد و آمونیاک	۲. تراکتور، بولدوزر و تجهیزات آن	۲. اسیدفسفریک	۲. گاز طبیعی و مشتقات آن
۳. موم و پارافین و وازلین و روغن‌های صنعتی	۳. نفت و روغن‌های نباتی	۳. فرومنگنز	۳. کاکائو
۴. فرش و کف‌پوش	۴. گاز طبیعی و مشتقات آن	۴. قند و شکر	۴. قهوه
۵. کاشی و سرامیک	۵. گندم	۵. فسفات کلسیم	۵. مواد معدنی خام
۶. سنگ‌های ساختمانی	۶. برنج	۶. فولاد	۶. الماس و سنگ‌های قیمتی
۷. لوازم ساختمانی و خانگی	۷. مواد غذایی	۷. ماشین‌های ریخته‌گری	۷. ماهی و فرآورده‌های دریایی
۸. سیمان	۸. دارو	۸. چوب و کائوچوی طبیعی	۸. چوب و کائوچو
۹. وسائط نقلیه و تراکتور و واگن‌های باری	۹. خشکبار	۹. کاکائو	۹. توتون و تنباکو
۱۰. مصنوعات پلاستیکی	۱۰. خشکبار	۱۰. چای	۱۰. پنبه و منسوجات
۱۱. محصولات صنایع دستی	۱۱. مصنوعات پلاستیکی	۱۱. توتون و تنباکو	
	۱۲. محصولات صنایع دستی		

ماخذ: گمرک ایران، سالنامه آمار بازرگانی خارجی ج. ۱. ایران، سالهای ۱۳۵۷ و ۱۳۸۴ و آنکتاد، ۲۰۰۵

۷. موقعیت کشورهای آفریقایی برتر در تجارت گروه‌های اصلی خدمات

۷-۱. موقعیت کشورهای آفریقایی برتر در صادرات گروه‌های اصلی خدمات

جدول (۱۱)، موقعیت (اعم از ارزش، سهم و تغییر) صادرات خدمات کشورهای آفریقایی برتر در میان کشورهای در حال توسعه در ده گروه اصلی شامل حمل و نقل، مسافرت، ارتباطات، ساختمان، خدمات اطلاعاتی و کامپیوتر، بیمه، خدمات مالی، هزینه پروانه (جواز) و حق امتیاز، سایر خدمات بازرگانی و خدمات تفریحی، فرهنگی و انسانی را برای سالهای ۲۰۰۲، ۲۰۰۳ و ۲۰۰۴ نشان می‌دهد، هر چند اطلاعات ارائه شده بسیار گویاست، اما با دقت در این اطلاعات نتیجه می‌شود: اولاً، از میان ۵۴

کشور آفریقا تنها چهار کشور شامل مصر (۹ گروه اصلی خدمات)، تونس (۷ گروه اصلی خدمات)، مغرب (۶ گروه اصلی خدمات) و آفریقای جنوبی (۴ گروه اصلی خدمات) در میان کشورهای در حال توسعه از موقعیت ممتازی در صادرات گروه‌های اصلی خدمات برخوردارند؛ ثانیاً، هر چند پیوسته بر ارزش صادرات کشورهای مذکور در گروه‌های اصلی خدمات افزوده شده است، اما سهم این کشورها در صادرات گروه‌های کالایی کشورهای در حال توسعه با کاهش مواجه بوده که گویای آن است رقابت فشرده‌ای با تثبیت سهم و افزایش آن از طرف رقبای این کشورها در این بازارها جریان دارد.

جدول ۱۱- موقعیت کشورهای آفریقایی برتر در صادرات گروه‌های اصلی خدمات

شرح	۲۰۰۲			۲۰۰۳			۲۰۰۴		
	میلیون دلار	% از کل صادرات خدمات	تغییر سالانه به %	میلیون دلار	% از کل صادرات خدمات	تغییر سالانه به %	میلیون دلار	% از کل صادرات خدمات	تغییر سالانه به %
حمل و نقل									
۱. مصر	۲۷۹۷	۳۰	۲	۳۲۹۹	۲۹/۸	۱۸	۴۰۱۶	۲۸/۳	۲۲
۲. آفریقای جنوبی	۱۰۲۲	۲۱/۹	-۱۲	۱۲۶۱	۱۶/۸	۲۳	۱۳۸۱	۱۶/۶	۹
۳. مغرب	۷۸۰	۱۷/۹	۱۸	۹۱۰	۱۶/۶	۱۷	۱۱۶۵	۱۷/۱	۲۸
مسافرت									
۱. آفریقای جنوبی	۲۹۲۳	۶۲/۶	۱۴	۵۱۸۵	۶۹	۷۷	۵۶۷۲	۶۸/۳	۹
۲. مصر	۳۷۶۴	۴۰/۴	-۱	۴۵۸۴	۴۱/۴	۲۲	۶۱۲۵	۴۳/۱	۳۴
۳. مغرب	۲۶۴۶	۶۰/۷	۲	۳۲۲۱	۵۸/۸	۲۲	۳۹۱۹	۵۷/۴	۲۲
۴. تونس	۱۵۲۳	۵۶/۸	-۱۳	۱۵۸۳	۵۳/۹	۴	۱۹۷۰	۵۴/۳	۲۵
ارتباطات									
۱. مصر	۲۲۱	۲/۴	-۵	۳۰۹	۲/۸	۴۰	۴۰۵	۲/۹	۳۱
۲. مغرب	۲۳۱	۵/۳	۳۷	۲۵۰	۴/۶	۸	۳۱۵	۴/۶	۲۶
ساختمان									
۱. مصر	۱۷۲	۱/۸	۲۲	۲۲۲	۲	۲۹	۴۰۶	۲/۹	۸۳
۲. تونس	۸۹	۳/۳	۲۶	۱۲۲	۴/۱	۳۶	۱۴۸	۴/۱	۲۱
۳. گینه	۲۹	۳۱/۹	۱۲۴	۴۲	۳۱/۴	۴۶	۱۸	۲۱/۳	-۵۷
۴. ماداگاسکار	۱۰	۴/۳	-۴۴	۳۲	۱۱/۷	۲۲۵
۵. موزامبیک	۳۱	۹	۱۶۰.۸	۱۲	۳/۹	-۶۱	۱۱	۴/۳	-۶
۶. ساحل عاج	۱۸	۳	۵	۱۱	۱/۶	-۴۰

۲۰۰۴			۲۰۰۳			۲۰۰۲			شرح
تغییر سالانه % به	% از کل صادرات خدمات	میلیون دلار	تغییر سالانه % به	% از کل صادرات خدمات	میلیون دلار	تغییر سالانه % به	% از کل صادرات خدمات	میلیون دلار	
خدمات اطلاعاتی و کامپیوتر									
۴۷	۰/۲	۳۳	-۱۷	۰/۲	۲۳	۲۳	۰/۳	۲۷	۱. مصر
-۵	۰/۵	۱۸	۶	۰/۷	۱۹	-۱۲	۰/۷	۱۸	۲. تونس
بیمه									
۱۱	۴/۳	۳۶۰	۳۵	۴/۳	۳۲۳	-۲۶	۵/۱	۲۳۹	۱. آفریقای جنوبی
۲۴	۱/۴	۹۵	۱۶۸	۱/۴	۷۶	-۳	۰/۷	۲۸	۲. مغرب
..	۴۹	۱۲/۴	۵۵	۱۲	۹/۲	۳۷	۳. لیبی
خدمات مالی									
-۷	۰/۵	۷۴	-۶	۰/۷	۸۰	۲۱	۰/۹	۸۵	۱. مصر
۱/۵	۵۵	۳۱	۱/۹	۵۵	۵۵	۱۰	۱/۶	۴۲	۲. تونس
..	۲۳	۷/۱	۴۷	-۱۷	۶/۶	۳۹	۳. ساحل عاج
هزینه پروانه (جواز) و حق امتیاز									
-۱۷	۰/۷	۱۰۰	۲۲۱	۱/۱	۱۲۱	-۱۹	۰/۴	۳۸	۱. مصر
-۲	۰/۶	۴۸	۴۳	۰/۷	۴۹	-۱۸	۰/۷	۳۴	۲. آفریقای جنوبی
-۳۵	۰/۲	۱۷	۱۳۲	۰/۵	۲۶	-۲۶	۰/۳	۱۱	۳. مغرب
-۱	۰/۵	۱۸	۱۰	۰/۶	۱۸	۶	۰/۶	۱۶	۴. تونس
-۹۶	۰/۲	۱	..	۴/۹	۱۵	..	۰/۰	۰	۵. موزامبیک
۱۴	۲۶/۷	۱۷	۴۱	۲۹/۸	۱۵	-۸	۳۰/۲	۱۱	۶. لسوتو
سایر خدمات بازرگانی									
۳۳	۱۹/۶	۲۷۸۰	۷	۱۸/۹	۲۰۹۲	۱۲	۲۰/۹	۱۹۴۸	۱. مصر
۴۲	۱۳/۳	۹۱۱	۶۰	۱۱/۷	۶۴۳	۲۱	۹/۲	۴۰۱	۲. مغرب
۱۸	۶/۴	۵۳۵	۴۴	۶	۴۵۳	-۱۸	۶/۷	۳۱۵	۳. مغرب
۲۰	۹/۴	۳۴۱	۶	۹/۶	۲۸۳	۴	۱۰	۲۶۷	۴. تونس
خدمات تفریحی، فرهنگی و انسانی									
-۴	۰/۵	۶۹	۳۴	۰/۷	۷۲	۱۸۶	۰/۶	۵۴	۱. مصر
۹۲	۰/۳	۱۰	۹۳	۰/۲	۵	-۳۳	۰/۱	۳	۲. تونس
-۳۳	۰/۲	۴	۶	۰/۴	۵	۸۰	۰/۴	۵	۳. موریس

Sources: UNCTAD, Handbook of Statistics, 2005, pp:208-213, New York and Geneva

۷-۲. موقعیت کشورهای آفریقایی برتر در واردات گروه‌های اصلی خدمات

جدول (۱۲)، موقعیت (اعم از ارزش، سهم و تغییر) واردات خدمات کشورهای آفریقایی برتر در میان کشورهای درحال توسعه در ده گروه اصلی شامل حمل و نقل، مسافرت، ارتباطات، ساختمان، خدمات اطلاعاتی و کامپیوتر، بیمه، خدمات مالی، هزینه پروانه (جواز) و حق امتیاز، سایر خدمات بازرگانی و خدمات تفریحی، فرهنگی و انسانی را برای سال‌های ۲۰۰۲، ۲۰۰۳ و ۲۰۰۴ نشان می‌دهد، هرچند اطلاعات ارائه شده بسیار گویاست، اما با دقت در این اطلاعات نتیجه می‌شود: اولاً، همانند صادرات،

چهار کشور بویژه دو کشور مصر (۹ گروه اصلی خدمات) و آفریقای جنوبی (۵ گروه اصلی خدمات) در میان کشورهای درحال توسعه از موقعیت ممتازی در واردات گروه‌های اصلی خدمات برخوردار هستند که به نوبه خود رقابت‌پذیری بالای این کشورها را در گروه‌های اصلی خدمات در میان کشورهای درحال توسعه را نشان می‌دهد؛ ثانیاً، در بسیاری از گروه‌های اصلی خدمات بر ارزش و سهم واردات کشورهای مذکور در گروه‌های اصلی خدمات افزوده شده است که گویای آن است رقابت فشرده‌ای با تثبیت سهم و افزایش آن از طرف کشورهای مهم صادرکننده خدمات در این بازارها جریان دارد؛

جدول ۱۲ - موقعیت کشورهای آفریقایی برتر در میان اقتصادهای درحال توسعه در واردات

گروه‌های اصلی خدمات

شرح	۲۰۰۲			۲۰۰۳			۲۰۰۴		
	میلیون دلار	% از واردات خدمات	تغییر سالانه %	میلیون دلار	% از واردات خدمات	تغییر سالانه %	میلیون دلار	% از واردات خدمات	تغییر سالانه %
حمل و نقل									
۱. آفریقای جنوبی	۲۳۴۳	۴۳/۹	۸	۳۳۹۸	۴۲/۴	۴۵	۴۵۹۰	۴۹/۱	۳۵
۲. مصر	۱۷۸۲	۲۶/۹	-۱۳	۲۰۱۳	۳۱/۱	۱۳	۲۹۸۶	۳۷/۲	۴۸
مسافرت									
۱. آفریقای جنوبی	۱۸۱۱	۳۳/۹	-۴	۲۸۸۹	۳۶/۱	۵۹	۲۶۸۰	۲۸/۷	-۷
۲. مصر	۱۲۶۶	۱۹/۱	۱۲	۱۳۲۱	۲۰/۴	۴	۱۲۵۷	۱۵/۷	-۵
ارتباطات									
۱. مصر	۱۲۵	۱/۹	-۲	۱۴۸	۲/۳	۱۸	۲۲۴	۲/۸	۵۱
۲. آفریقای جنوبی	۶۰	۱/۱	-۱۴	۸۶	۱/۱	۴۳	۱۲۶	۱/۳	۴۶
۳. ساحل عاج	۴۵	۲/۹	۲۲	۶۷	۳/۸	۵۰
ساختمان									
۱. لیبی	۱۸۸	۱۲/۲	۲۷۶	۱۶۸	۱۰/۵	-۱۱
۲. تونس	۱۶۰	۱۱	۱۸	۱۶۰	۹/۹	۰	۱۸۳	۹/۲	۱۵
۳. آنگولا	۵۵۵	۱۶/۷	...	۱۵۰	۴/۵	-۷۳	۸۶۶	۱۸	۴۷۸
۴. مصر	۱۲۴	۱/۹	..	۱۰۸	۱/۷	-۱۴	۱۷۱	۲/۱	۵۹
۵. اتیوپی	۸۱	۱۳/۹	۱۷۳	۶۷	۹/۴	-۱۷
۶. موزامبیک	۹۱	۱۵/۸	۱۳۰	۶۱	۱۰/۶	-۳۳	۵۲	۹/۸	-۱۴
۷. گینه	۱۰	۳	۳۶۲	۲۸	۹	۱۸۲	۷	۲/۵	-۷۵
خدمات اطلاعاتی و کامپیوتر									
۱. مصر	۱۴	۰/۲	۹	۲۷	۰/۴	۹۴	۲۴	۰/۳	-۱۱

۲۰۰۴			۲۰۰۳			۲۰۰۲			شرح
تغییر سالانه %	از % واردات خدمات	میلیون دلار	تغییر سالانه %	از % واردات خدمات	میلیون دلار	تغییر سالانه %	از % واردات خدمات	میلیون دلار	
..	۴۰	۴/۹	۱۲	-۳۴	۳/۹	۹	۲. نامیبیا
..	۵۰۰	۰/۸	۱۲	..	۰/۱	۲	۳. لیبی
..	۵۱	۰/۶	۱۱	۴	۰/۵	۷	۴. ساحل عاج
بیمه									
۷	۷/۴	۶۹۳	۲۹	۸/۱	۶۴۸	۱۶	۹/۴	۵۰۲	۱. آفریقای جنوبی
۳۹	۷/۳	۵۸۸	۶	۶/۵	۴۲۳	-۳	۶	۳۹۸	۲. مصر
۱۱	۳/۶	۱۷۴	۶۷	۴/۷	۱۵۷	۱	۲/۸	۹۴	۳. آنگولا
خدمات مالی									
..	۲۲	۶/۲	۱۱۰	۷	۵/۸	۹۰	۱. ساحل عاج
۲۹	۲/۳	۴۵	۳	۲/۲	۳۵	-۱۸	۲/۳	۳۴	۲. تونس
هزینه پروانه (جواز) و حق امتیاز									
۴۳	۴/۱	۳۸۱	۷۵	۳/۳	۲۶۶	-۱۴	۲/۹	۱۵۲	۱. آفریقای جنوبی
-۳۴	۱/۳	۱۰۸	-۴	۲/۵	۱۶۵	-۵۳	۲/۶	۱۷۱	۲. مصر
سایر خدمات بازرگانی									
۲۷	۵۶/۹	۲۷۳۱	۸	۶۴/۸	۲۱۵۱	-۲۴	۶۰	۱۹۹۴	۱. آنگولا
۱۵	۲۵/۸	۲۰۶۹	-۱۴	۲۷/۷	۱۷۹۳	-۶	۳۱/۵	۲۰۹۰	۲. مصر
۲۲	۲۰	۶۸۹	۱۴	۱۹/۸	۵۶۷	۱۲	۲۰/۵	۴۹۶	۳. مغرب
خدمات تفریحی، فرهنگی و انسانی									
۰	۰/۲	۱۵	۱۲	۰/۲	۱۵	-۳۹	۰/۲	۱۴	۱. مصر
۵۴	۲/۱	۲۱	۴۵	۱/۵	۱۴	۱۰۷	۱/۲	۱۰	۲. موریس
۱۶۴	۰/۶	۲۸	-۲۸	۰/۳	۱۱	..	۰/۵	۱۵	۳. آنگولا
..	۸۰۰	۰/۶	۹	..	۰/۱	۱	۴. لیبی

Sources: UNCTAD, Handbook of Statistics, 2005, pp:214-218, New York and Geneva

جمع بندی و توصیه های سیاستی

مقاله حاضر با هدف مطالعه شاخص های ارزیابی تجاری قاره آفریقا و ارزیابی جایگاه کشورهای آن در تجارت جهانی تدوین شده است. در این مقاله سعی بر آن است تجارت کشورهای قاره آفریقا مورد مطالعه قرار گیرد و آنگاه ارزیابی از جایگاه منطقه ای و جهانی کشورهای واقع در قاره آفریقا و قوت و ضعف تجارت کشورهای مورد بحث به عمل آید. در آفریقا ۵۴ کشور وجود دارد که از این تعداد شش کشور در شمال آفریقا و بقیه در زیر صحرا قرار دارند. در مطالعه حاضر تلاش شده تمامی ۵۴ کشور واقع در

قاره آفریقا مورد مطالعه قرار گیرد.

- قاره آفریقا حدود ۲۰ درصد از وسعت خشکی های جهان و ۱۴ درصد از جمعیت جهان را دارد. ساختار اقتصادی ناهمگون، سطوح توسعه متفاوت، نظام های سیاسی مختلف و تنوع قومی و فرهنگی آشکاری در مقایسه کشورهای قاره آفریقا بایکدیگر وجود دارد. از میان ۵۴ کشور آفریقا، ۱۱ کشور ذخایر نفتی دارند که جمعاً ۸۷/۹ میلیارد بشکه است. از ۵۴ کشور قاره آفریقا، ۳۳ کشور با کمترین درجه توسعه یافتگی (LDCs) هستند که ۷۰ درصد کشورهای LDCs جهان

(۴۸کشور) را شامل می‌شود. از ۵۴ کشور آفریقا، تعداد ۲۷ کشور عضو OIC هستند. در واقع نزدیک نیمی از اعضای سازمان OIC در قاره آفریقا قرار دارد که به جز کشورهای شمال آفریقا، اکثر اعضا در گروه با کمترین درجه توسعه‌یافتگی قرار دارند. لذا منافع اقتصادی بالایی از توسعه مناسبات اقتصادی ایران با این کشورها قابل تصور نیست.

- حجم مبادلات تجاری آفریقا با جهان، از ۲۷۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۰ به ۵۴۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۵، دو برابر افزایش نشان می‌دهد. از آن جا که در طی دوره همواره صادرات این قاره بر واردات آن پیشی گرفته، لذا موازنه تجاری این قاره پیوسته مثبت بوده است. این قاره تنها ۱/۹ درصد از تجارت جهانی را دارد و تنها ۵ کشور آفریقای جنوبی، الجزایر، مغرب، لیبی و مصر، بیش از ۵۶٪ از تجارت آفریقا را دارند که قسمت اعظم تجارت در شمال و جنوب آن قاره متمرکز است. بنابراین مناسب است ایران روابط تجاری خود را اساساً با کشورهای شمال و جنوب آفریقا متمرکز کند؛
- براساس نتایج بررسی شاخص آزادی اقتصادی کشورهای قاره آفریقا در سال ۲۰۰۷ نتیجه می‌شود شش کشور از قاره آفریقا که بالاترین درجه آزادی اقتصادی را دارند (موریس، بوتسوانا، آفریقای جنوبی، نامیبیا، ماداگاسکار و تونس)، عموماً از سیاست پولی، بانکداری، عدم دخالت دولت، بودجه‌ریزی و بخش خارجی توسعه‌یافته‌تری از دیگر کشورها برخوردارند، در مقابل بسیاری از کشورها پایین‌ترین درجه آزادی اقتصادی را دارند و ضعیف‌ترین حقوق مالکیت فکری، مقررات، بانکداری و سرمایه‌گذاری خارجی در جهان و کشورهای قاره آفریقا را دارا هستند. همین‌طور، دامنه شاخص بازبودن اقتصاد حداکثر به رقم ۱۷۶ (سوازیلند) و حداقل به رقم ۳۲ (بورکینا فاسو) بوده که گویای آن است قاره آفریقا بسته‌ترین و بازترین اقتصادها را در خود جای داده است. بنابراین جهت ریسک‌گریزی در توسعه تجارت ایران اولویت با کشورهایی از قاره آفریقا است که شاخص آزادی اقتصادی بالاتری در جهان و قاره آفریقا از جمله آفریقای جنوبی و تونس برخوردارند.
- از بررسی ساختار تجارت و منابع موجد مزیت آن در کشورهای قاره آفریقا نتیجه می‌شود کالاهای صنعتی سهم نازلی از صادرات اغلب این کشورها را تشکیل می‌دهند و در

مقابل بخش مهمی از صادرات کشورها را کالاهای اولیه تشکیل می‌دهد. سهم صادرات مواد اولیه از کل صادرات برای بسیاری از کشورها از جمله الجزایر، مصر، آفریقای مرکزی، نیجریه، اتیوپی، غنا، گینه و کنیا بالا (بیش از ۶۰٪) است، حال برای معدودی کشورها از جمله مغرب، تونس و موریس سهم مهمی از صادرات، بیش از ۶۰ درصد کالای صنعتی است.

- مصر (۹ گروه) و آفریقای جنوبی (۵ گروه) در میان کشورهای قاره آفریقا از موقعیت ممتازی در واردات گروه‌های اصلی خدمات برخوردارند که به نوبه خود رقابت‌پذیری بالای این کشورها را در گروه‌های اصلی خدمات در این میان نشان می‌دهد؛ بعلاوه در بسیاری از گروه‌های اصلی خدمات بر ارزش و سهم واردات این کشورها در گروه‌های فوق افزوده شده که حاکی است رقابت فشرده‌ای با تثبیت سهم و افزایش آن از طرف کشورهای مهم صادرکننده خدمات جریان دارد.
- تحلیل مقاصد اصلی صادرات کشورهای قاره آفریقایابی آن است که اولین و بزرگ‌ترین مقصد صادراتی کشورهای قاره آفریقا، اروپا بخصوص کشورهای عضو اتحادیه اروپا است. بررسی موقعیت قاره آفریقا در گروه‌های کالایی اصلی صادراتی و وارداتی جهان نتیجه می‌شود اولین گروه کالایی وارداتی آفریقا به مواد غذایی تعلق دارد، حال اولین گروه کالایی صادراتی این قاره را سوخت‌ها تشکیل می‌دهند. عمده کالاهای صادراتی آفریقا به جهان شامل نفت خام و فرآورده‌های آن، گاز طبیعی و مشتقات آن، کاکائو، قهوه، مواد معدنی، الماس و سنگ‌های قیمتی، ماهی و فرآورده‌های دریایی، چوب و کائوچو، توتون و تنباکو، پنبه و منسوجات است، حال عمده کالاهای صادراتی آفریقا به ایران سوپر فسفات‌ها، اسیدفسفریک، فرومگنز، فسفات کلسیم، فولاد، ماشین‌های ریخته‌گری، چوب و کائوچوی طبیعی، کاکائو، چای، توتون و تنباکو است. عمده کالاهای وارداتی آفریقا از جهان شامل وسائلی نقلیه و قطعات، تراکتور، بولدوزر و تجهیزات آن، نفت و روغن‌های نباتی، گندم، برنج، مواد غذایی و دارو است، حال از ایران کالاهایی از جمله قیر، گاز طبیعی و گوگرد و آمونیاک، موم و پارافین و وازلین و روغن صنعتی، فرش و کفپوش، کاشی‌سرامیکی، سنگ ساختمانی، لوازم

ساختمانی و خانگی، سیمان، وسائط نقلیه و تراکتور و واگن باری، خشکبار، مصنوعات پلاستیکی و صنایع دستی وارد می‌کند.

توصیه‌های سیاستی

۱. نظر به این که نزدیک ۷۰ درصد (۳۳ کشور) از کشورهای قاره آفریقا با کمترین درجه توسعه‌یافتگی (LDCs) قرار دارند و این کشورها با ساختار اقتصادی ناهمگون، سطوح توسعه متفاوت، نظام‌های سیاسی مختلف و تنوع قومی و فرهنگی آشکاری دارند. از جنبه توسعه مناسبات اقتصادی و گسترش روابط تجاری، این کشورها جایگاه ممتازی در بخش خارجی اقتصاد ایران ندارند و لذا در اولویت‌بندی شرکای تجاری این دو مولفه بایستی مورد اهتمام جدی دست‌اندرکاران بخش خارجی اقتصاد کشور قرار گیرد.

۲. در بین کشورهای قاره آفریقا، پنج کشور آفریقای جنوبی، الجزایر، مغرب، لیبی و مصر جمعاً با بیش از ۵۶٪ از تجارت آفریقا را دارند که قسمت اعظم تجارت در شمال و جنوب آن قاره متمرکز است. بنابراین اساساً کشورهای شمال و جنوب آفریقا در توسعه روابط تجاری ایران از اولویت و اهمیت خاصی برخوردارند.

۳. مناسب است کشورهایی از قاره آفریقا- از جمله موریتس، آفریقای جنوبی، نامیبیا، ماداگاسکار و تونس- که بالاترین درجه آزادی اقتصادی و تسهیل در تجارت در حوزه‌های سیاست پولی، بانکداری، عدم دخالت دولت، بودجه‌ریزی و بخش خارجی برخوردارند، در اولویت توسعه تجاری ایران قرار گیرند، در مقابل بسیاری از کشورهای با پائین‌ترین درجه آزادی اقتصادی و از جمله ضعیف‌ترین حقوق مالکیت فکری، مقررات، بانکداری و سرمایه‌گذاری خارجی، در اولویت توسعه تجاری ایران قرار ندارند. بنابراین جهت ریسک‌گریزی در توسعه تجارت ایران اولویت با کشورهایی از قاره آفریقا از جمله دو کشور آفریقای جنوبی و تونس است که شاخص آزادی اقتصادی و تسهیل تجارت مناسب‌تری در قاره آفریقا دارند.

۴. از بررسی ساختار تجارت و منابع موجد مزیت آن در کشورهای قاره آفریقا نتیجه می‌شود کالاهای صنعتی سهم نازلی از صادرات اغلب این کشورها را تشکیل می‌دهند و در

مقابل بخش مهمی از صادرات کشورها را مواد اولیه تشکیل می‌دهد. سهم صادرات مواد اولیه از صادرات برای بسیاری از کشورها از جمله الجزایر، مصر، آفریقای مرکزی، نیجریه، اتیوپی، غنا، گینه و کنیا بیش از ۶۰٪ است. عمده کالاهای صادراتی آفریقا به جهان شامل نفت خام و فرآورده‌های آن، گاز طبیعی و مشتقات آن، کاکائو، قهوه، مواد معدنی، الماس و سنگ‌های قیمتی، ماهی و فرآورده دریایی، چوب و کائوچو، توتون و تنباکو، پنبه و منسوجات است و عمده کالاهای صادراتی آفریقا به ایران سوپر فسفات‌ها، اسیدفسفریک، فرومگنیز، فسفات کلسیم، فولاد، ماشین‌های ریخته‌گری، چوب و کائوچوی طبیعی، کاکائو، چای، توتون و تنباکو است. لذا ایران باهدف توسعه صنعتی بخش مهمی از مواد اولیه وارداتی مصرفی را از این کشورها می‌تواند وارد کند.

۵. بررسی موقعیت قاره آفریقا در گروه‌های کالایی اصلی صادراتی و وارداتی جهان نتیجه می‌شود اولین گروه کالایی وارداتی آفریقا به موادغذایی تعلق دارد، حال اولین گروه کالایی صادراتی این قاره را سوخت‌ها تشکیل می‌دهند. عمده کالاهای وارداتی آفریقا از جهان شامل وسائط نقلیه و قطعات، تراکتور، بولدوزر و تجهیزات آن، نفت و روغن‌های نباتی، گندم، برنج، موادغذایی و دارو است، حال از ایران کالاهایی از جمله قیر، گاز طبیعی و گوگرد و آمونیاک، موم و پارافین و وازلین و روغن‌های صنعتی، فرش و کفپوش، کاشی‌سرامیکی، سنگ ساختمانی، لوازم ساختمانی و خانگی، سیمان، وسائط نقلیه و تراکتور و واگن‌های باری، خشکبار، مصنوعات پلاستیکی و صنایع دستی وارد می‌کند. با دقت در فهرست این کالاها ایران از امکان و پتانسیل مناسبی جهت تامین برخی از کالاهای وارداتی این کشورها داراست.

پی‌نوشت‌ها

۱. گفتنی است اطلاعات آماری لیبریا، ری‌یونیون، سیشل و سومالی در غالب گزارش نهادهای بین‌المللی منتشر نشده و این کشورها در جداول این مقاله آورده نشده است.

2. Regulation

- IMF (International Monetary Fund) Direction of Trade Statistics Quarterly, IMF. Washington, DC MARCH 2006. (<http://www.ifm.org>) , <http://www.World Bank org/Data/Country Data/...PDF>).
- UNCTAD, World Investment Report, 2006.
- UNDP, HDR Human Development Indicators, 2006.
- UN, Yearbook of International Trade Statistics World Trade Organization.
- UN DESA Population Division, UN DESA Statistics Division.
- Africa Economic Outlook 2005/2006 ISBN-92-64-022449-X, OECD 2006-1.
- U.S. African Trade Profile, j .Diamond, Market Access & Compliance/ office of Africa, March 2007.
- حسینی، میرعبدا... و همکاران، " بررسی و شناسایی ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های تجاری ج.ا. ایران در قاره آفریقا"، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، دی‌ماه، ۱۳۸۶.
- گمرک ج.ا. ایران. سالنامه آمار بازرگانی خارجی ایران. سالهای ۸۴-۱۳۷۶.
- <http://www.World Bank org/Data/Country Data/...PDF>).
- World Bank World Development Report 2003/2004.
- Sheila, Page, Regionalism among Developing Countries. Macmillan Press Ltd. Overseas Development Institute. London, 2006.
- NCTAD, World Investment Report, FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development , United Nations, New York and Geneva, 2006.
- UNCTAD Handbook of International Trade and Development Statistics. <http://www.UNCTAD.Org>, 2006.
- CD/Rom, World Development Indicators, 2005. CD-ROM.
- <http://www.heritage.org/search>.